

# KOMMUNERS FRAMSTÄLLNINGAR AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

- En kvalitativ innehållsanalys av sex kommuners handlingsplaner för våld i nära relationer.

**MATILDA DANIELSSON  
EMELIE SCHÖN**

Handledare: Kertil Nordesjö



## **MUNICIPALITIES CONSTRUCTIONS OF DOMESTIC VIOLENCE**

- A qualitative content analysis of six municipalities policy document for domestic violence.

**MATILDA DANIELSSON  
EMELIE SCHÖN**

Supervisor: Kettil Nordesjö

Danielsson, M & Schön, E. Kommuners framställningar av våld i nära relationer - En kvalitativ innehållsanalys för sex kommuners handlingsplaner för våld i nära relationer. *Examensarbete i socialt arbete 15 hp*. Malmö Universitet: fakulteten hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, Maj 2020.

## ABSTRACT

Domestic violence is a major problem in the society. How policies and other important documents are framed lays the foundation for how the social work is structured. The objective of this study is to scrutinize documents covering the course of actions in cases of domestic violence in six different municipalities. More precisely, the study aims to investigate how the proposed policies constructs and describes domestic violence from the perspective of the abused and the abuser but also its impact on practical social work. For this purpose, the study adopted a qualitative summative content analysis to examine the policies from themes occurring in previous literature. Themes identified and used are as follows: municipalities explanations and definitions for domestic violence, production of domestic violence relative to gender, especially vulnerable groups and lastly the support in the social work. After that, themes were put into the perspectives of the feminist structural theory as well as the system theoretical view, also named the family violence perspective. The findings of this study suggest that when the municipality explains violence in close relationships with the gender neutral conception *domestic violence*, both men and women can take the role of the abuser. However, if violence instead was formulated as *men's violence against women*, results assumed the man to be the abuser and the women to be abused. From this, various understandings and explanations resulted in different courses of action and who would be subject to this support. Moreover, noticeable was that in all documents scrutinized the woman was assumed to be abused regardless of theoretical perspective.

Keywords: domestic violence, policy documents, construction of gender, municipalities.

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
1. PROBLEMFÖRMULERING	6
2. SYFTE	7
3. FRÅGESTÄLLNINGAR	8
4. BEGREPP	8
4.1 Våld	8
4.2 Våld i nära relationer	8
5. BAKGRUND	9
5.1 Sveriges ansvar enligt lagar och mål	9
5.2 Historisk syn på våld i nära relation	9
5.3 Handlingsplan och policy	10
6. TIDIGARE FORSKNING	10
6.1 Genomförande av litteratursökning	10
6.2 Särskilt utsatta grupper	11
6.3 Kön som konstruktion	12
6.4 Bemötande och behov hos den våldsutsatta	14
6.5 Handlingsutrymme	15
6.6 Sammanfattning av tidigare forskning	16
7. TEORI	16
7.1 Förklaringar till våld i nära relation	16
7.2 Feministisk strukturellt perspektiv	17
7.3 Det systemteoretiska perspektivet/familjevåldsperspektivet	17
8. METOD	18
8.1 Metodval	18
8.2 Urval och avgränsningar	19
8.3 Analys av material	19
8.5 Forskningsetiska överväganden	21
8.6 Vem som har gjort vad i uppsatsen	21
9. RESULTAT OCH ANALYS	22
9.1 Kommunernas förklaringar och definitioner av våld	22

9.1.1 Definitioner av våld	22
9.1.2 Förklaringar till våld i nära relation	23
<b>9.2 Framställningar av kön</b>	<b>24</b>
9.2.1 Konstruktioner av den våldsutsatta	28
9.2.2 Konstruktioner av våldsutövaren	30
<b>9.3 Särskilt utsatta grupper</b>	<b>32</b>
<b>9.4 Insatser och det praktiska arbetet</b>	<b>34</b>
9.4.1 Kunskap, kompetens och utveckling	35
9.4.2 Stöd och insatser till våldsutsatta och våldsutövare	37
<b>9.5 De teoretiska perspektivens betydelse</b>	<b>38</b>
<b>10. DISKUSSION</b>	<b>40</b>
<b>11. REFERENSLISTA</b>	<b>42</b>
<b>12. BILAGA 1</b>	<b>45</b>
12.1 Länkar till kommunernas handlingsplaner	45

# 1. PROBLEMFORMULERING

Våld i nära relationer är ett stort problem. Att utsättas för våld är ett brott mot de mänskliga rättigheterna, då de mänskliga rättigheterna säger att var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Vidare säger en annan mänsklig rättighet att alla är lika inför lagen och ska på lika villkor få samma skydd av lagen utan att diskrimineras (FN, 2008). För att förstärka skyddet för kvinnor ytterligare antogs 1979 i *Sverige Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor*, som syftar till att förstärka kvinnors rättigheter och för att skapa jämställdhet. Denna har Sverige ställt sig bakom vilket innebär att lagstiftningen måste överensstämma med konventionen (Socialstyrelsen, 2016). United Nations Human Rights kom 1993 ut med *Deklarationen om avskaffande av allt våld mot kvinnor*. I denna behandlas bland annat våld inom familjen och hemmet och deklARATIONEN uppmanar staterna att arbeta för att förhindra våldet samt utarbeta handlingsplaner för att förebygga våld mot kvinnor (OHCHR, 1993).

För att kunna kartlägga hur vanligt förekommande våld i nära relationer är, används statistik. I Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning 2016 hade 18% av de som utsatts för misshandel uppgivit att förövaren var en närstående. 2019 var 78% av misshandelsfallen utförda av en närstående eller bekant för kvinnor, respektive 41% för männen. Under 2012 hade 6,8% av den svenska befolkningen någon gång varit utsatt för våld i nära relation samma år. Kvinnors procentenhet var 7% medan männens procentenhet var 6,7%. Studerar man vem som någon gång under sin livstid varit utsatt för våld i nära relation, är dock kvinnor mer drabbade där 25% av kvinnorna uppgav att de någon gång erfarit våld i nära relation, medan det var 17% av männen som någon gång upplevt våld i nära relation (BRÅ, 2020). I Nationellt centrum för kvinnofrids studie *Våld och hälsa - En befolkningsundersökning och kvinnors och mäns våldsutsatthet samt koppling till hälsa* visas det på att våldet ser olika ut beroende på vilket kön den våldsutsatta har. Kvinnor har en större risk att utsättas för grövre våld, mer upprepat våld, sexuellt våld och dödligt våld (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2014).

För att förstå våld i nära relationer kan det förklaras ur olika perspektiv. Den vanligaste förklaringen historiskt har varit det feministiska perspektivet som också kallas det strukturella perspektivet. Här betonas det patriarkala samhället med könsskillnader, kvinnors underordning samt mäns överordning som den främsta förklaringen. Begreppet *mäns våld mot kvinnor* används också mer vanligen än *våld i nära relationer* inom detta perspektivet. Makt och kontroll är två överrepresenterade orsaker till att våldet förekommer. Utöver det feministiska perspektivet, finns det forskare som betonar vikten av det systemteoretiska perspektivet, också kallat familjevåldsperspektivet. Här förklaras våldet som en konflikt mellan två parter och våldet anses vara könsneutralt. Detta innebär att mindre vikt läggs på maktrelationen och könsskillnaderna i relationen och därför används ofta det mer könsneutrala begreppet *våld i nära relationer* (Mattsson, 2011).

Enligt 5 kap. 11 § Socialtjänstlagen har socialnämnden ett ansvar för att den som utsatts för brott får hjälp och stöd. Särskilt ska socialnämnden ta hänsyn till kvinnor som har eller är utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående och dennes behov av hjälp och stöd för sin situation. Vidare har kommunen det yttersta ansvaret att den enskilde får den hjälp och det stöd som den enskilde behöver enligt 2 kap. 1 § Socialtjänstlagen (2001:453). Socialstyrelsen har även givit ut föreskrifter och allmänna råd för professionella som arbetar med våld i nära relation. Här nämns det att socialtjänsten ska fastställa mål för det praktiska arbetet med våldsutsatta, samt uppge hur och när målen ska uppnås. Särskilt utsatta grupper som är

våldsutsatta ska tas i ytterligare beaktande, detta kan till exempel innefatta äldre personer, personer med funktionsnedsättning, personer med utländsk bakgrund och personer i missbruk (SOSFS 2014:4).

Kommunala handlingsplaner ses som ett funktionellt och nyttigt verktyg för att arbeta med våld i nära relationer. Det är i arbetet med en handlingsplan som möjligheter till ett konkret arbetssätt och mål tas fram, som tidigare nämnts ska finnas för varje socialnämnd (Sveriges kommuner och Landsting, 2006). Handlingsplaner agerar som en stor del i hur kommuner ska utforma sitt praktiska arbete inom socialtjänsten. Hur våldet framställs och konstrueras i handlingsplanerna ger också förutsättningar och möjligheter för hur socialarbetare kan arbeta med våldet, de våldsutsatta och de våldsutövande (Ekström, 2012). Hur politiken är utformad utifrån vad som anses vara ett problem och hur problemet framställs, påverkar den allmänna förståelsen av problemet och får då effekter på vad som ses som problematiskt. Politiken formar alltså vad som är ett problem, hur det framställs och vad detta innebär. Hur policys eller handlingsplaner diskursivt produceras, ger också en viss förståelse för det problem som behandlas i handlingsplanen. Detta innebär också att det som inte behandlas som ett problem i policyn, ses inte heller som problematiskt. Policys kan i denna mån också framställa konstruktioner och kategorisera föremål och grupper. Hur till exempel kön och jämställdhet framställs i policys och handlingsplaner, skapar förståelse för hur vi bör handla och agera utifrån dessa kategorier (Bacchi & Eveline, 2010).

För att få en överblick på hur våldsutsatta och våldsutövare framställs i de dokument som används av de professionella i det sociala arbetet, har vi valt att studera handlingsplaner för arbetet med våld i nära relation. Detta eftersom det är dessa som till stor del styr arbetet med våld i nära relationer för det praktiska arbetet i varje kommun. Hur kommuner framställer problem, orsaker och förklaringar till våld i nära relationer, samt skapar konstruktioner om våldsutsatta och våldsutövare i förhållande till kön, påverkar hur yrkesverksamma utformar sitt arbete. De kommuner vars handlingsplaner vi använt oss av är Malmö stad, Eskilstuna kommun, Luleå kommun, Flen kommun, Höganäs kommun och Södertälje kommun.

## **2. SYFTE**

Det övergripande syftet är att undersöka hur kommunernas handlingsplaner framställer våld i nära relation och hur begreppen våldsutsatt och våldsutövare beskrivs i förhållande till ett visst kön. Vidare vill vi även studera vad dessa beskrivningar kan få för betydelse i kommunernas praktiska arbete med våld i nära relationer.

## **3. FRÅGESTÄLLNINGAR**

- Hur beskrivs och förklaras våldet, den våldsutsatta samt våldsutövaren i förhållande till kön i kommuners handlingsplaner för våld i nära relationer?
- Vad har handlingsplanernas beskrivningar och förklaringar av våldet, den våldsutsatta och våldsutövaren för betydelse i kommunernas praktiska arbete med våld i nära relationer?

## 4. BEGREPP

Vi har valt begrepp att definiera utifrån vad vi funnit vanligt förekommande i handlingsplaner, teorier och forskning inom området. Då våld i nära relation är en form av våld, har vi valt att definiera vad endast våld är först. Därefter kommer en förklaring till våld i nära relationer, vilket är fenomenet vi ska undersöka.

### 4.1 Våld

“Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärftar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill.” - Isdal, 2001, s.34.

Våld kan alltså bland annat innefatta fysiskt våld, psykiskt våld, sexuellt våld, materiellt våld och latent våld (Isdal, 2001).

### 4.2 Våld i nära relationer

Det finns olika sätt att definiera våld som sker i nära relationer och vem som ska innefattas i begreppet. I viss forskning benämns fenomenet som *mäns våld mot kvinnor* medan det i annan forskning benämns som *våld i nära relationer*. Syftet med denna uppsats är att undersöka vad de olika konstruktionerna av begreppet ger för utfall och konsekvenser i praktiken. Därmed är det också av stor vikt att undersöka vad begreppen innefattar och betyder. Utgår man från Socialstyrelsens (2019) begreppsanvändning av våldet, lyder definitionen:

“Våld i nära relationer är ofta ett mönster av handlingar som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott. Mer konkret är det allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot. Det är ofta kombinationer av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld.” - Socialstyrelsen, 2019.

Vidare definierar Socialstyrelsen (2019) vem våldet drabbar och vilka målgrupper som innefattas i definitionen:

“Våld i nära relationer drabbar både kvinnor och män, men kvinnor drabbas oftare av upprepat och mer allvarligt våld. Förövaren är i majoriteten av fallen en man. Många barn upplever våld i sin familj.” - Socialstyrelsen, 2019.

Den vanligaste formen av våld i nära relation anses vara av en man mot en kvinna som hon har en relation med. Förhållandet definieras av ett emotionellt band mellan offer och förövare, vilket kan försvåra uppbrott och motstånd av våldet. Karaktäristiskt för våld i nära relation är att våldet ofta sker bakom stängda dörrar och att det ofta utvecklas till det värre ju längre tiden går, våldet ökar alltså i intensitet (Ekström, 2016).

## 5. BAKGRUND

I avsnittet ges en förklaring av bakgrunden till denna studie. Denna inleds med en beskrivning av Sveriges ansvar och mål för att få en förståelse för hur arbetet med våld i nära

relationer ser ut och bör se ut. Här ges också en kort sammanfattning om hur synen på våld i nära relationer sett ut historiskt för att ge ännu en djupare förståelse för hur vi idag förstår fenomenet. Sist presenteras vad en handlingsplan eller policy har för funktion, för att förstå vad vårt empiriska material har för betydelse i arbetet med våld i nära relationer.

### **5.1 Sveriges ansvar enligt lagar och mål**

I regeringens proposition *Kvinnofrid* från 1997 lades det till en lagtext i socialtjänstlagen som säger att stöd ska ges till kvinnor som utsatts för våld i nära relation. Texten löd:

“Socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp för att förändra sin situation.” - Ekström (2016), s.36.

I samband med denna proposition övergick också ansvaret för att arbeta med kvinnor som utsatts för våld, till socialtjänsten. Denna lagtext var nödvändig då socialtjänstens hjälp till våldsutsatta kvinnor var bristfällig på den tiden. År 2001 kompletterades detta med texten om socialtjänstens ansvar för brottsutsatta personer som finns i 5 kap. 11 § SoL. Vidare har kommuner det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver enligt 2 kap. 1 § SoL (Ekström, 2016). Ett av regeringens jämställdhetspolitiska mål är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och i utredningen till detta föreslås att uppdraget ska innefatta en nationell strategi för att nå målet. Utredningen behandlar att det krävs ett tydligare ställningstagande för mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att problemet ofta bör lösas genom att arbeta med normer, värderingar, attityder och föreställningar kring kön och maskulinitet för att nämna något. Fokus i utredningen är att upplysa om de brottsliga handlingarna som sker i våld i nära relationer, samt att betona att det är brottsoffer och gärningsmän som står i fokus (SOU 2015:55).

### **5.2 Historisk syn på våld i nära relation**

Hur våld i nära relation historiskt har framställts som ett problem eller inte, har också påverkan gällande vad som ska lagstadgas och därmed också vilka insatser våldsutsatta är berättigade. På 1930-1960-talet var mäns våld mot kvinnor ett omdiskuterat fenomen. Våldet definierades då som en naturlig del av ett äktenskap och också som en privat angelägenhet. Förklaringar till våld mot kvinnor i nära relation gjordes då med hänvisning till att det var en alkoholiserad man som använde våld och lösningarna fokuseras således på alkohollagstiftning. År 1976 kom sexuallagstiftningen som dock möttes av kritik för sin dåliga kvinnoyn, där mycket av ansvaret för våldet las på kvinnan själv. På 1970-1980-talet ansågs våld i nära relation inte längre som något normalt och naturligt utan definierades på denna tiden som ett samhällsligt problem. I början av 1990-talet genomfördes många reformer för att tydliggöra att våldsutsatta ansågs vara brottsoffer. Mäns våld mot kvinnor blir på denna tiden en jämställdhetsfråga och våldet förklaras genom ojämlika maktrelationer. 1995 kom kvinnofridsutredningen och denna ligger till stor grund för hur vi idag ser på våld i nära relationer. Utifrån denna lagstadgades flera brott mot kvinnor (Ekström, 2016). 1997 inkluderade Socialtjänstlagen ansvaret för våldsutsatta och det politiska intresset för våld i nära relationer utvecklades. Ansvaret har också mer förskjutits från ideella kvinnojourer till kommunens verksamheter (Mattsson, 2011).

### **5.3 Handlingsplan och policy**

Handlingsplaner kan likställas med det som kallas policy. Detta är ett styrande dokument för hur arbetet med ett visst problem ska struktureras och framför ofta vad kommunen eller staten ska och bör göra. Det är dock viktigt att uppmärksamma att policys ofta är politiska och

därför skapar en politisk tolkning av problemet. Därmed kan policys inte alltid ses som en lösning på ett problem, utan mer en tolkning av vad problemet är. Detta innebär också att hur ett visst språkbruk är använt eller hur vissa tolkningar görs i en policy också kan skifta beroende på den politiska inriktningen (Bacchi, 1999). Förklaringarna till våld i nära relation i handlingsplaner eller andra policydokument är viktiga eftersom det är dessa som skapar insatser och lösningar. Att namnge våld i nära relation på ett visst sätt är också centralt, eftersom det identifierar problemet och därmed ger grund för vilka konsekvenser det får (Murray & Powell, 2009).

## 6. TIDIGARE FORSKNING

Här presenteras den tidigare forskningen som anses relevant i förhållande till syfte och frågeställningar för att kunna föra en utförlig analys med det empiriska materialet. Avsnittet börjar med att presentera hur genomförandet av litteratursökningen gjorts och fortsätter sedan med en genomgång av forskning på temana särskilt utsatta grupper, kön som konstruktion, bemötande och behov hos den våldsutsatta samt handlingsutrymme.

### 6.1 Genomförande av litteratursökning

Vi genomförde vår sökning genom att välja ut nyckelord och begrepp utifrån vårt syfte och frågeställningar. De söktjänster vi främst använt oss av är PsycInfo och Sociological Abstracts. Där började vi med att välja ut begrepp som var relaterade till vårt huvudämne, det vill säga våld i nära relationer. De översatta begreppen vi använde i första sökfältet blev därför “domestic violence”, “intimate partner abuse”, “intimate partner violence”, “partner abuse”, “spouse abuse” och “abused women”. Eftersom vår analys baseras på handlingsplaner från svenska kommuner var det problematiskt att finna information kring detta på de internationella sökbaserna. Däremot ville vi finna information kring hur språkanvändning och hur kön konstrueras i handlingsplanerna och för att finna denna sortens forskning används begreppen “view on”, “approach”, “personate”, “language use” och “portray”. För att sedan få resultat kopplat till det som vi undersöker, det vill säga socialtjänstens arbete med våld i nära relation använde vi sökorden “social service”, “social work” och “social worker”. I vissa sökningar las orden “organizational plan”, “action plan” och “policy” till, vilket oftast inte gav några relevanta resultat. Ett krav för vår sökning var att forskningen skulle vara vetenskapligt granskade (peer-reviewed).

Eftersom det var svårt att finna relevant forskning utifrån vår sökning i databaserna, då det var svårt att finna relevanta sökord för att finna forskning som hjälpte oss utifrån syfte och frågeställningar, har mycket av insamlandet av forskningen gjorts genom en så kallad kedjesökning. Vi fann relevant forskning som var mest hjälpsam och har genom denna forsknings referenser funnit andra relevanta artiklar. Härigenom har dessa källor sökts genom Malmö Universitets Libsearch för att undersöka om de är vetenskapligt granskade och på andra sätt användbara. De teman som vi kom fram till var därmed särskilt utsatta grupper, kön som konstruktion, bemötande och behov hos den våldsutsatta och handlingsutrymme. Dessa anser vi viktiga för att kunna besvara våra frågeställningar som syftar till att få en förståelse för våld i nära relationer och hur problemet och dess begrepp framställs i kommunernas handlingsplaner, samt hur detta påverkar det praktiska sociala arbetet.

## 6.2 Särskilt utsatta grupper

Det är vanligt med "othering" av förövare av våld i nära relationer i Sverige, vilket innebär att förövarna identifieras som avvikande. Eftersom jämställdhet ses som ett naturligt fenomen i Sverige idag, ses de som avviker från denna föreställning som en icke-jämställd man. Många våldsutsatta kvinnor vill inte definiera sig själva som ett våld i nära relation-offer då detta ses som avvikande och onormalt. Detta har speciellt identifierats hos högutbildade och starka kvinnor. Det finns alltså en ovilja att avvika från den jämställda kvinnan. Att inte identifiera sig av bilden som det ideala offret, har visat sig kunna komplicera för att få den hjälp och det stöd som en våldsutsatt kvinna behöver. Om den våldsutsatta kvinnan inte framställer sig som oskyldig och sårbar, utan istället som stark, välutbildad och välklädd, riskerar hon att inte få samma hjälp. Detta innebär att den "vanliga" nordiska jämställda kvinnan inte tenderar att tas på allvar och få den hjälp som behövs (Wemrell, Stjernlöf, Aenishänslin, Lila, Gracia och Ivert, 2019). Om kvinnor framställs på ett sätt som gör att kvinnorna som utsätts för våld inte känner igen sig, kan de exkluderas från stödet från socialtjänsten. Det har ofta gått från att den våldsutsatta kvinnan är vem som helst till att vara delar av särskilda grupper, de andra. Detta gör att fokus hamnar på att vissa grupper gör sig ansvariga för att vara de underordnade eller utsatta. Hur problem formuleras och vad som anses problematiskt, i till exempel propositioner och handlingsplaner, bidrar också till att människor i samhället ser det på det viset. Att framställa den våldsutsatta kvinnan som bara kvinna och det ideala offret, som till exempel är passiv, har dåligt självförtroende och inte är handlingskraftig, är för simpelt och icke-inkluderande (Ekström, 2012).

I Jarnkvist & Brännströms (2019) studie förs en analys kring att kvinnor som utsätts för våld i nära relationer ser sig själv som det idealiska offret och hur kön konstrueras i denna uppfattning. Självrepresentation är ett resultat av personliga och sociala strukturer och baseras ofta på samhälleliga och individuella stereotyper. Ofta korrelerar den egna bilden av sig själv och den ideala beskrivningen av ett offer inte. Detta innebär att den våldsutsatta ofta inte ser sig själv som avvikande eller onormal, utan som en vanlig medborgare i samhället. Det komplexa i detta är att bilden av det ideala offret ses som avvikande. Således blir framställningen av ett idealiskt offer som svag och sårbar problematiskt i förhållande till hur offret beskriver sig själv. Påverkan av detta blir då att rätt stöd och hjälp eventuellt inte kommer att erbjudas hos till exempel socialtjänsten. Ingen av deltagarna i forskarnas studie positionerar sig själv fullt ut som det ideala offret. I studien bevisas det också att det ideala offret ansågs vara kvinnlig, samt underordnad mannen. Ofta beskrivs det som att de våldsutsatta inte är sårbara i början av ett våldsamt förhållande, men att de under tidens gång blir mer och mer sårbara, precis vad som överensstämmer med beskrivningen av ett idealiskt offer. Förståelsen för den våldsutsatta som ett offer som är sårbart är också taget ur lärda diskurser, vilket visar sig när vissa kvinnor i studien framställer sig som rationella aktörer. Att våldsutsatta kvinnor framställs som undergivna, passiva och sårbara är alltså inte fakta, vilket bevisas i studien där kvinnorna framställer sig som annorlunda än den beskrivningen.

Ekström (2012) studerar hur våldsutsatta kvinnor framställs och konstrueras i svenska offentliga dokument. I propositionen *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken (Prop. 2005/06:155)* nämns det att våld mot kvinnor kan förekomma i alla samhällsklasser och kulturer, det vill säga kvinnan framställs som att hon kan vara vem som helst. Kvinnor med särskilda behov som missbruk, utländsk bakgrund, funktionshinder, ålder och hedersvåld, lyfts dock fram. Fokus är våldsutsatta kvinnor oberoende vem våldsutövaren är. Här säger de:

“[k]vinnor med missbruksproblem ofta har låg självkänsla tillsammans med känslor av skam och skuld, vilket inte sällan förstärks av omgivningens attityder och bemötande.« Missbruket kan binda kvinnan hårdare till mannen och de drar sig många gånger för att vända sig till socialtjänsten eftersom de är rädda för att få sina barn omhändertagna. De missbrukande kvinnorna »finns i alla samhällsklasser”. - Ekström (2012), s.61.

När specifika grupper av våldsutsatta kvinnor lyfts fram skapas “den andra kvinnan”, hon som inte är som oss. Detta är en kontrast till de som beskriver kvinnan som vem som helst. Här är normen den vita medelklasskvinnan och de särskilt utsatta grupperna lyfts fram utifrån detta.

### 6.3 Kön som konstruktion

Den sociala konstruktionen av kön och våld i nära relation påverkar hur vi framställer och känner igen våldet. Manligt och kvinnligt är något som upprätthålls genom föreställningar och strukturer i alla handlingar hos alla i samhället. Detta bidrar i sin tur till att vi tillskriver olika handlingar till olika köns kategorier (Jarnkvist & Brännströms, 2019). Språkbruk som används i olika dokument för att förstå våld i nära relationer baseras på samhällets uppfattningar, det vill säga sociala konstruktioner (Ferraro, 2006).

Ekström (2012) undersöker hur problemet mäns våld mot kvinnor framställs i olika propositioner. En del av propositionerna har ett maktperspektiv där det görs en könsmaktsanalys som då påverkar beskrivningarna av hur den våldsutsatta kvinnan framställs. I *Kvinnofrid (1997/98:55)* sägs våldet bero på föreställningar om kvinnors underordning och mäns överordning. I *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken (Prop. 2005/06:155)* beskrivs det att mäns sexuella, fysiska eller psykiska våld mot kvinnor blir ett samhälleligt hinder för att få ett jämställt land. Våldet beskrivs också bli ett förhindrande av de mänskliga rättigheterna för kvinnor, samt att det ofta är en manlig förövare av våld mot kvinnor. Däremot nämns här att våld i samkönade par kan förekomma. I *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer (2002/03:70)* kallas våldet *partnervåld* vilket är en könsneutral förklaring av problemet. Om våldet beskrivs som könsneutralt definieras mannen inte alltid som våldsutövaren och kvinnan som den våldsutsatta. Hur mäns våld mot kvinnor framställs, samt hur kategorier som kön, klass och etnicitet synliggörs i svenska propositioner och hur detta motiveras, har alltså betydelse för det praktiska arbetet.

Holmberg, Enander och Lindgren (2015) har forskat på begrepp som styr mäns våld mot kvinnor, hur det framställs i propositioner och konsekvenserna av detta. Feministiska forskare och även kvinnojourer står ofta för att våldet ska benämnas som *mäns våld mot kvinnor* för att synliggöra könen och maktstrukturerna. Däremot anser andra forskare att begreppet *våld i nära relationer* ger en större förståelse för att våld i samkönade relationer också förekommer, det vill säga att vi inte endast har en heteronormativ förståelse av våldet. Men utan att ha ett maktperspektiv så förminskas våldet till att det drabbar individer istället för att se det som våld som drabbar personer utifrån ett kön. I *Slag i luften: En utredning om myndigheter, mansvåld och makt (SOU 2004:121)* diskuteras kvinnofridspropositionerna. Där ansågs mäns våld mot kvinnor förklaras utifrån en strukturell könsmaktsordning och att våldet utförs av “avvikande” män. Socialstyrelsen har gett ut *Våld: Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Här används könsneutrala begrepp vilket innebär att förövaren och offret kan vara både man och kvinna. Här inkluderas också samkönade par i definitionen. Detta innebär att när det strukturella perspektivet är ersatt av

ett individperspektiv, negligeras maktstrukturerna i begreppet och en individualisering av våldet skapas. Det har alltså skett en begreppsfrskjutning av definitioner av våld i nära relationer, vilket ger en annan syn på våldet.

Wemrell et al. (2019) diskuterar den nordiska paradoxen i sin forskning. Denna undersöker hur de nordiska länderna kan vara rankade som några av de mest jämställda länderna samtidigt som förekomsten av våld i nära relationer är bland de högsta i de nordiska länderna i EU. Våld i nära relation uppfattas som ett samhälleligt problem, snarare än som ett individuellt problem i Sverige. Det finns dock en diskursiv konflikt mellan att förklara våldet ur ett strukturellt perspektiv eller individuellt perspektiv där socioekonomiska och relationella faktorer, samt ett fokus på avvikande från normerna, inkluderas. Problemet har gått från att definieras som *mäns våld mot kvinnor* till det mer könsneutrala begreppet *våld i nära relation*, vilket tenderar att vara mer inkluderande men också istället för att ha fokus på det strukturella, inriktas på specifika individer. Den könsneutrala förklaringen och begreppet förutsätter då att kvinnor och män är lika våldsamma i nära relationer. Ofta används den ekologiska modellen för att förklara våldet, vilket inkluderar både ett feministiskt och ett individuellt perspektiv. Det problematiska med det individuella perspektivet anses vara att antaganden om jämställdhet ses som en självklarhet, vilket gör att könsstrukturer faller bort i praktiken. Detta kan i sin tur göra att ansvaret för våldet läggs på kvinnan som avvikande från jämställdhetsnormen.

Mattsson (2011) menar i sin forskning att den specialiserade avdelningen som medverkade i hennes studie utgick från FN:s definition av våld i nära relation, som anses vara en förståelse utifrån ett feministiskt strukturellt perspektiv. Däremot definierar avdelningen våldet utifrån Isdals begrepp av våld. Denna definition inkluderar alla kön som våldsutsatta och våldsutövare, vilket gör våldet köns neutralt. Det finns alltså en paradoxal användning av begrepp och förståelse för våldet på avdelningen som medverkade i studien. Den gemensamma definitionen av våld på avdelningen blev därför:

”Våld kan förklaras utifrån många olika perspektiv. Det är ett individuellt, relationellt, strukturellt/genus, kulturellt och samhälleligt problem. Komplexiteten bör beaktas för att fånga problemet i sin helhet. Både i fråga om kunskapsbas (vetenskaplighet) och insatser skall motsvarande helhetssyn eftersträvas. För att våld skall upphöra måste man arbeta med detta på flera nivåer.” - Mattsson (2011), s.32.

Viktigt i arbetet med våld på avdelningen som ingick i Mattsson studie är alltså en helhetssyn och ett inkluderande av flera perspektiv, det vill säga ett komplext begrepp. Tendenser som Mattsson märkt i sin studie är att den manliga personalen på avdelningen tenderar att använda sig endast av det systemteoretiska perspektivet. Kvinnorna i personalen på avdelningen flyter däremot mellan att ha förståelsen av våld ur strukturella perspektiv och systemteoretiska perspektiv. Dock är det gemensamt att personalen beskriver våldet och vem som utövar respektive utsätts, som komplext. Intervjupersonerna anses vilja avvika från förståelsen som att våldet är våld mot endast kvinnor och kallar detta för en gammal förståelse av våldet. Ofta är de par som personalen möter lika utsatta och lika förövande. Det beskrivs att kvinnor kan utöva våld men att det ofta inte är lika fysiskt som mäns våld, utan mer psykiskt. Det finns alltså inte längre något tydligt offer och en tydlig förövare kopplat till ett visst kön. I Mattsson (2011) observationsstudie uppmärksammas det dock att kvinnor och barn beskrivs övergripande som offer och våld som orsakats av konfliktupptrappning ofta glöms bort. Män som sökt behandling för att ha blivit utsatta för våld av kvinnor, diskuterades som tveksamma, samtidigt som personalen ofta frångår en strukturell förståelse för våldet och

förklarar våldet mer frekvent orsakat av individuella och systemteoretiska faktorer. En del av intervjupersonerna anser heller inte att de följer "kvinnofridsuppdraget" eftersom de anser det tillhöra ett gammal paradigme där fokus på våldsutsatta endast tenderar vara kvinnor och barn. Dock säger de också att de måste förhålla sig till socialstyrelsens föreskrifter som är inspirerat av det gamla paradigmet, det vill säga förståelsen av våldet som mäns våld mot kvinnor.

#### **6.4 Bemötande och behov hos den våldsutsatta**

De reaktioner och den respons som kvinnan får när hon söker hjälp kommer påverka hur hon ser och definierar våldet och problemet. Detta kommer då också påverka framtida beslut om att söka hjälp igen. Att kvinnan får möta stereotypiska attityder i processen är vanligt. Då en kvinnas uppbrottsprocess inte vanligtvis är en rak väg, krävs det förutsättningar för att kvinnan ska kunna hantera bland annat sin rädsla. Att känslomässigt och mentalt få stöd i att hantera situationen är därför viktigt. Eftersom våldsamma relationer ofta präglas av växelvis värme och våld, skam och skuld, samt en ambivalent inställning till att lämna, är det väsentligt med stöd i detta i uppbrottsprocessen (Ekström, 2016). Hur kvinnan uppfattar sin situation och våldet, kan ha att göra med den sociala kontexten, det vill säga vad som i samhället anses vara avvikande handlingar och hur personer formas utefter kön. Negativa maktdimensioner har identifierats i hjälpsökandet hos socialtjänsten för våldsutsatta kvinnor, det vill säga att kvinnorna ofta inte känner sig som den typiska klienten (Ekström, 2014).

Ljungwald och Svensson (2007) genomför en studie för att undersöka hur socialarbetare arbetar med och definierar brottsoffer som söker sig till socialtjänsten. Det framkommer i studien att socialarbetare ofta beskriver klienterna som söker stöd för att ha blivit utsatta för brott som oskyldiga, vilket går hand i hand med den allmänna definitionen av ett brottsoffer. Ofta framställs brottsoffer som "det ideala offret", men det beskrivs som en komplex förståelse för att förstå begreppet, eftersom det ofta är laddat av skuld och skam. Detta leder till att brottsoffret själv inte accepterar eller erkänner sin situation som utsatt. Det visade sig finnas ett stort fokus på att kvinnor och barn sågs som offer, kopplat till att det historiskt och samhälleligt sett ut så. En annan definition av brottsoffer var att gruppen i sig sågs som svaga och utsatta, medan enskilda brottsoffer sågs som starka i sig själva för att till exempel kunna söka hjälp.

I Ekströms (2016) studie framkommer tre viktiga faktorer när kvinnor söker hjälp hos socialtjänsten: kunskap om våld hos socialarbetaren, erbjudande om praktisk hjälp för kvinnan och emotionellt stöd i processen. Vanligen ses behoven för den våldsutsatta kvinnan som mer komplexa än vad man kan hitta i beskrivningar av hur stödet bör utformas i Socialstyrelsens riktlinjer. Terrance, Plumm och Thomas (2011) undersökte hur könsrelaterade normer och föreställningar påverkar uppfattningar av våld i nära relationer. Resultat visade på att folks uppfattning av våld i nära relation baseras på stereotyper och könsnormer om vad som anses vara acceptabelt beteende för kvinnor och män. Traditionella könsstereotyper för kvinnor är att de är sårbara, undergivna och svaga och dessa stereotyper är också de som används för att beskriva den våldsutsatta kvinnan. Stereotyperna skapar också förväntade egenskaper och beteende för våldsutsatta kvinnor. Däremot om dessa normer eller stereotyper inte stämmer in på en våldsutsatt kvinna, kan också hjälpen och insatserna äventyras. Ibland kan de avvikande beteendena anses uppfattas som provokation och att kvinnan därför är ansvarig för situationen själv. På grund av stereotyper tenderar kvinnors våld mot män också bortförklaras. Det kan finnas ett stigma mot att män ska anmäla brott som begåtts av en kvinnlig partner, både av samhället och av rättsväsendet. På grund av traditionella könsroller, bland annat att mannen är dominant och självsäker, tenderar det

manliga våldsoffret att förminskas. Kvinnors våld mot män anses därmed tolkas i mindre sympatiskt ljus.

## 6.5 Handlingsutrymme

I Sverige är det idag välfärdsstaten, och särskilt socialtjänsten, som bör ge stöd till våldsutsatta kvinnor snarare än ideella organisationer som tidigare tagit ett stort ansvar. Utan tydliga politiska direktiv kan en risk skapas för att arbetet, det vill säga stödet till våldsutsatta kvinnor, blir eftersatt och att kvinnorna inte får ett stärkande stöd som också kan förebygga att de inte utsätts igen. En annan faktor som sätter ramar för socialtjänstens hjälp och stöd till personer som blivit utsatta för våld i nära relation är den ekonomiska. Socialnämnden har ingen möjlighet att fördela resurser till olika grupper förutom inom den kommunala budgeten, som ofta är snäv. Dessutom får kommunen enligt 2 kap. 2 § Kommunallagen inte ge vissa medlemmar särskilda stöd om det inte finns lagstadgade skäl för det, kallad likställighetsprincipen. Socialstyrelsens dokument ska bidra med jämlikhet mellan olika kommuner och socialtjänster. De allmänna råden från socialstyrelsen kan ses som viktiga i bedömningar i enskilda fall inom socialtjänsten. Kommunen har också en egen roll i utformandet av insatser, hjälp och stöd, i form av riktlinjer och handlingsplaner (Ekström, 2016). Möjligheten att få stöd från kommunen ligger ofta i den professionellas händer. Socialarbetares bedömningar och definitioner av utsatthet ligger till grund för vilket stöd klienten får. Att vara gräsrotsbyråkrat innebär att vara i en situation där en måste förhålla sig till dels staten, organisationen och lagen och dels samhället, invånarna och klienterna (Ljungwald & Svensson, 2007).

När New Public Management (NPM) slog igenom i välfärdsstaten på 1980-talet infördes bland annat budgetdisciplin och prisstabilitet. Fokus gick från att handla om behov till att handla om risker, övervakning och utvärdering. Dagens risksamhälle vill istället för att hjälpa invånare när problem redan har inträffat, identifiera risker och förebygga att problemen faktiskt inträffar. Det här har lett till ett användande av instrument för riskbedömningar och checklistor. Dock kan ett fokus på dessa leda till att socialarbetarnas handlingsutrymme reduceras och individens verkliga behov och resurser inte ses till. Insatser avgränsas till endast de som bedöms vara i störst risk. Riskbedömningsverktyg är inte heller anpassade för att passa speciellt utsatta grupper. För arbetet med våld i nära relationer finns FREDA som är ett manualbaserat risk- och bedömningsinstrument, från Socialstyrelsen. Syftet med dessa instrument är att socialarbetare ska kunna ge hjälp, stöd och insatser som är standardiserade och jämlika för alla. Dock säger kritiker för detta att fall kan vara mer komplicerade än att hantera genom ett standardiserat instrument (Ekström, 2016).

Ekström (2017) undersökte i sin studie socialarbetares uppfattningar om vilka behov och insatser som fanns hos de våldsutsatta kvinnorna de mött i sitt arbete, samt hur stor påverkan de professionellas handlingsutrymme hade. Handlingsutrymmet visade sig vara stort tack vare att socialtjänstlagen är en ramlag och att ämnet våld i nära relationer har hög status hos politiker. Hur Socialstyrelsens förordningar och handlingsmål är upplagda, utgör också möjligheter och begränsningar för det praktiska arbetet med våld. Olika socialarbetare kan erbjuda olika tjänster som kan baseras på beslut om tiden finns, hur stor arbetsbelastningen är och var de anser att ansvaret ligger. Arbetsbelastning och tidspress är en stor faktor i socialtjänsten som kan påverka utbudet av stöd för våldsutsatta. I vissa fall kan mer ansvar för att ta tag i sin situation läggas på kvinnan, medan det i andra fall finns fler möjligheter och resurser att hjälpa kvinnan med till exempel praktiska saker. Att definiera vem som ska få ta del av stöd och hjälp i kommunen kan också skapa begränsningar. Vidare kan vissa kommuner ha krav på att kvinnor som är ambivalenta till att lämna sin partner helt, inte får

samma hjälp då kravet är utformat på så sätt att kvinnan ska ha lämnat sin partner helt för att få hjälp.

## 6.6 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis skapas fyra teman utifrån den tidigare forskningen. Särskilt utsatta grupper handlar om att grupper beskrivs som i behov av extra stöd, men att den våldsutsatta lätt kan konstrueras som "det ideala offret", vilket i sin tur kan leda till utanförskap. Kön som konstruktion behandlar hur kön ofta ställs i förhållande till vissa positioner i en relation präglad av våld, samt det problematiska med detta. Bemötande och behov hos våldsutsatta inkluderar forskning kring vilka insatser och till exempel vilket bemötande som den våldsutsatta behöver och bör mötas av. Handlingsutrymme inkluderar aspekter av hur stor påverkan den enskilda socialarbetaren har i arbetet med våld i nära relation.

## 7. TEORI

Det vi kunnat utläsa ur den tidigare forskningen är att det finns två dominerande synsätt för att förklara våld i nära relation. Dessa synsätt är intressanta att undersöka för att förstå våldet, och därmed har vi valt att göra det i vår uppsats. Det första utgår från en feministisk strukturellt perspektiv som förklarar våld i nära relation som ojämlika maktstrukturer mellan könen, vilket bidrar till våld. Inom detta perspektivet nämns ofta våldet som *mäns våld mot kvinnor*. Det andra är ett mer systemteoretiskt perspektiv som förklarar våldet som en konflikt i en relation, där både mannen och kvinnan kan vara våldsutsatt och våldsutövare. Inom detta perspektivet beskrivs våldet som *våld i nära relationer*. Vi har alltså använt oss av dessa olika förklaringsmodeller som teoretiska perspektiv när vi nedan har analyserat, för att kunna ge svar på våra frågeställningar och få en förståelse för hur olika konstruktioner av våldet kan skapa olika förutsättningar för det praktiska sociala arbetet.

### 7.1 Förklaringar till våld i nära relation

Enligt Johnson (2006) finns det olika typer av våld i nära relation, och för att kunna förstå de olika typerna krävs det att man skiljer dessa åt. Ofta ligger fokus på att det finns en part i relationen som ämnar att utöva makt och kontroll. De olika sorterna av våld i nära relation har olika orsaker, olika förklaringar och kräver därmed olika interventioner och insatser. Det feministiska perspektivet beskriver våldet som en orsak av könsojämlikhet och makt, samt att det främst utförs av män. Familjevåldsperspektivet anser däremot att våldet kan begås av både män och kvinnor. Hur de båda perspektiven kan ha rätt och finna evidens för detta är för det första för att det finns olika sorters våld i relationer, våld i nära relation är inte ett ensidigt begrepp. För det andra samlar de olika perspektiven in data på olika sätt, som också kartlägger olika sorter av våld i nära relation. Forskning och studier bör alltså inte endast behandla våld i nära relation som ett enhetligt fenomen.

I Mattssons (2011) studie kan det utvisas att det finns två olika perspektiv som används för att förstå våld i nära relationer. Dels finns det ett feministiskt perspektiv som fokuserar på strukturella faktorer och orsaker till våld i nära relationer, eller som feministiska forskare hellre benämner det, *mäns våld mot kvinnor*. Detta perspektivet innebär alltså att maktstrukturer i samhället konstruerar kvinnor som underordnade och män som överordnade. Våldet förklaras med att männen behöver utöva makt och kontroll för sin överordning. Det perspektiv som konkurrerar med det feministiska synsättet är familjevåldsperspektivet, också kallat det systemteoretiska perspektivet. Här ligger fokus på ett samspel mellan parterna i en relation. Konflikter kan skapas i relationer och familjer, vilket kan leda till våld. Skillnaden i

detta perspektivet är att kvinnor och män uppfattas kunna utöva våldet i lika hög grad. Hur de båda perspektiven kan finna grund och resultat som stödjer deras hypoteser i forskning, är på grund av att perspektiven har funnit resultat på olika sätt. Ofta hämtar feministiska forskare stöd i statistik och fakta från bland annat myndigheter, medan det systemteoretiska perspektivet ofta baserar sin fakta på undersökningar bland utsatta och utövare, vilket skapar olika resultat och når till olika målgrupper. Sammanfattningsvis kan våldet förklaras som komplext och det krävs en sammanställd förståelse från olika perspektiv. Däremot är våld som kommer ur makt och kontroll, ofta utfört av män, det vill säga våldet som kvinnor utövar är ofta inte grundat i makt och kontroll. Vilket då kan resultera i att om kvinnan är våldsutövaren, är våldet orsakat av en konfliktupptrappning.

## **7.2 Feministisk strukturellt perspektiv**

Den främsta orsaken till våld i nära relation anser feministiska teoretiker är det patriarkala samhället och därmed också könsskillnader och könsojämlikhet. Könroller som individer i samhället lär sig och förmedlar vidare, konstruerar kvinnan som undergiven och mannen som överordnad, vilket skapar olika maktpositioner. Dessa maktpositioner och ojämlika roller kan då leda till att våld i nära relationer förekommer. Våld mot kvinnor sägs kunna användas för att männen ska bibehålla en kontroll och förverkliga sin dominans. För att komma till bukt med våldet anser feministiska förespråkare att fokus ska ligga på behandling av männen och deras beteende, som ses som en patriarkal övertygelse. Studier inom detta område har visat på att våld i nära relationer förekommer i större grad i familjer där männen har en traditionell attityd kring könroller och där skillnaden mellan män och kvinnor är större (Bell & Naugle, 2008). Vidare diskuteras kring hur olika perspektiv och teorier beskriver begreppet våld i nära relation på olika sätt och att detta i sin tur ger begreppet olika innebörd. Ofta förespråkar feministiska forskare att ett användande av *mäns våld mot kvinnor* bör användas för att synliggöra att mannen är förövaren och kvinnan är den våldutsatta. Detta innebär också att begreppet får ett könsmaktsperspektiv, det vill säga att handlingen syftar till makt mellan könen. Här ses dock inte begreppet begränsas till endast våld inom relationer, utan annat våld mot kvinnor som begås av män är också inkluderat (Holmberg et al., 2015).

## **7.3 Det systemteoretiska perspektivet/familjevåldsperspektivet**

Systemteori förklarar mänskligt handlande som ett utbyte mellan individer och dess sammanhang, som begränsar och möjliggör varandra. Mänskligt handlande och beteende formas i sammanhang av olika system som verkar på olika nivåer som till exempel i familjen, i skolan, i samhället och så vidare. Dessa system kan även innefatta individens egna karaktär och personlighet. Familjen ses som ett system, med andra mindre subsystem. Däremot krävs det att familjesystemet ses i ett större sammanhang påverkat av andra system som till exempel systemet av samhället. Det är alltså förhållandet mellan olika system på olika nivåer som skapar en situation eller en individ. Familjesystemteorin anser att familjen som ett system bör förstås genom processer och handling som är påverkat av andra system. När dessa interaktioner eller processer blir dysfunktionella kan konflikt uppstå. Det kan alltså finnas externa förklaringar till konflikter inom en familj, men konflikter kan också förklaras av dysfunktionalitet inom familjen (Corwyn & Bradley, 2005). Om systemteori appliceras på våld i nära relation, kan våldet förklaras som orsakat av att det uppstår konflikter och motsättningar i familjens system. Det har alltså uppstått en obalans i det system som utgörs av familjen, vilket innebär att alla familjemedlemmar kan vara en orsak och aktivt deltagande i våldet eller konflikten. Detta förutsätter då också att både mannen och kvinnan i relationen kan använda sig av våld (Mellberg, 2004).

## 8. METOD

Här presenteras vårt val av metod, hur vi har gjort vårt urval, hur vi har gått tillväga i analysen, en diskussion kring forskningsetiska överväganden och vem som har gjort vad i uppsatsen.

### 8.1 Metodval

Vi valde att göra en kvalitativ studie eftersom vi ville finna meningar och tolkningar av ett fenomen och hur detta i sin tur påverkar vår allmänna uppfattning om samhället (Alvehus, 2013). Då möjligheten att genomföra intervjuer med socialarbetare på socialtjänsten inte fanns så valde vi att analysera olika kommuners handlingsplaner angående deras arbete med våld i nära relationer. Vi valde sex olika kommuner och för att genomföra studien har en kvalitativ innehållsanalys valts som metod (Watt Boolsen, 2007:93). I en kvalitativ innehållsanalys analyseras texter, ofta genom förutbestämda kategorier och koder (Bryman, 2018). Den kodningsenhet som vi har valt är teman (Bell, 2016) då vi är ute efter att analysera hur kommuner framställer våld i nära relation. Genom användningen av teman kan underliggande meningar i kategorierna synliggöras. Eftersom vårt syfte var att undersöka hur våldsutsatta och våldsutövare konstrueras och framställs i handlingsplanerna så agerar en summerande innehållsanalys som en bra metod för att få svar på våra frågeställningar. En summerande innehållsanalys fokuserar på att identifiera förekomsten av specifika ord eller innehåll i texter, för att förstå den kontextuella användningen av ord. En fördjupad analys görs för att få syn på dolda, underliggande meningar eller specifika innehåll (Hsieh & Shannon, 2005). Vi vill skapa oss en förståelse för hur kvinnor och män framställs i handlingsplaner gällande våld i nära relationer. Detta vill vi undersöka genom att försöka finna förklaringar och framställningar i form av hur kön spelar roll i hur våldet förklaras orsakas och hur kön påverkar våldet. Genom en kvalitativ innehållsanalys kan vi lätt finna fraser och ord som beskriver den våldsutsatta och den våldsutövande.

Innan vi började visste vi att vi ville undersöka fenomenet våld i nära relationer och hur socialtjänstens arbete med detta kan se ut. Men vi visste inte exakt vad vi ville undersöka inom ämnet och inte heller på vilket sätt, och började därför med att titta på teoretiska förklaringar till våld i nära relationer och tidigare forskning för att sedan precisera arbetet. Detta kan liknas med en deduktiv strategi, där uppsatsen utgår från tydliga föreställningar om den teoretiska delen, som det empiriska materialet sedan analyserades utifrån (Alvehus, 2013). Det vi alltså gjorde i enlighet med en summativ kvalitativ innehållsanalys var att skapa kategorier och teman utifrån den forskning och teoretiska grund vi hittade. Utifrån dessa kategorier och teman analyserade vi handlingsplanerna för att utvinna ord, fraser och innehåll som bekräftade den teoretiska utgångspunkten vi funnit. Fördelarna med en kvalitativ innehållsanalys är att det på ett systematiskt sätt är lättare att genom teman och kategorier finna ord, fraser och innehåll som kan bekräfta den redan befintliga teoretiska grunden. Det är en flexibel metod som kan användas på ett individualistiskt utvecklat sätt. En nackdel med kvalitativ innehållsanalys kan vara att analysen lätt blir för bred och tung att hantera. I och med att det är ett lätt sätt att finna meningsbärande ord, fraser och meningar är det också lätt att finna för mycket material för ens studie eller uppsats. Därmed är det också viktigt att ringa in sina kategorier i förhållande till de frågeställningarna som bestämts, för att inte hamna i en situation där en behöver hantera ett för stort omfång av analysmaterial och information.

## 8.2 Urval och avgränsningar

Vi valde ett målstyrt urval för att strategiskt hitta kommunerna som hade en handlingsplan för våld i nära relation. Detta eftersom ett målstyrt urval gör det möjligt att finna analysmaterial som väljs utefter att de kan besvara de kriterier som finns för att kunna besvara våra frågeställningar. Vidare har vi val kommuner utefter hur de har framställt våldet i fråga, vilket har gjort att vårt urval inte är slumpmässigt (Bryman, 2018). Hur vi gjorde vårt urval, kan beskrivas genom att vi gjorde en sökning på Google med söktexten "handlingsplan våld i nära relation". Där fick vi fram 136 000 resultat. Många av de första resultaten var direktlänkar till kommunernas handlingsplaner som dokument. Utifrån den sökningen valde vi ut några kommuner och studerade hur de hade strukturerat upp sina handlingsplaner för att få en bild över hur många kommuner som hade en offentlig handlingsplan online som var aktuell. Vi var i början av processen av urvalet inställda på att studera Malmö stads handlingsplan, därav gick vi in på Malmö stads hemsida som redogjorde för deras arbete med våld i nära relation. Med grund i Malmö handlingsplan, var vi inställda på att studera endast kommuner i Skåne. Med en googlesökning på "handlingsplan våld i nära relation" följt av olika kommuner i Skåne, kunde vi fastslå att det inte var särskilt många kommuner i Skåne som hade en offentlig handlingsplan online. Med grund i detta, beslutade vi oss för att utöka vår sökning till hela Sverige, vilket slutade upp med att vi valde att studera handlingsplaner för kommunerna Malmö, Eskilstuna, Höganäs, Flen, Luleå och Södertälje. Genom att sprida ut urvalet av kommuner, får vi också en geografisk spridning. Valet att studera sex handlingsplaner gjordes utifrån hur många sidor de handlingsplaner vi först hittade hade. Eftersom detta material genererade mer än 100 sidor resultat, gjordes valet att inte inkludera fler handlingsplaner. Det kan dock fortfarande vara svårt att generalisera utifrån detta material då det är så pass litet omfång av material. Däremot fanns inte tid och utrymme att analysera ett större omfång av resultat.

Vissa handlingsplaner är inte aktuella år 2020, men då de fortfarande fanns kvar på kommunernas hemsidor och kommunerna inte publicerat förnyade versioner valde vi att använda dem ändå. En avgränsning har dock gjorts i att vi valt att handlingsplanerna inte ska vara äldre än fem år. En annan avgränsning vi gjort är att studera våld i nära relationer för personer över 18 år. Det förekommer ofta ett starkt barnperspektiv i handlingsplaner och dokument kring våld i nära relation. Ofta är barnet inkluderat i gruppen som omfattas av våld i nära relationer, detta har vi anmärkt på och gjort avgränsningen att vi inte studerar barnens situation och insatser riktade mot barn i vidare utsträckning.

## 8.3 Analys av material

Vi har valt sex kommuners handlingsplaner som presenteras utifrån kommun, omfång (sidantal), år och författare i tabellen nedan:

Översikt av Handlingsplaner			
Kommun	Omfång	År	Författare/Utredare/Sammanställare
Malmö Stad	22 Sidor	2015-2020	Margot Olsson (Kvinnofridssamordnare Malmö stad)
Södertälje Kommun	24 Sidor	2017-2019	Anne Rinne (Enheten för Utredning och Hållbarhet)
Luleå Kommun	12 Sidor	2016-2022	Socialnämnden
Eskilstuna Kommun	60 Sidor	2015-2017	Eskilstuna Kommun
Flen Kommun	19 Sidor	2015	Projektledare Anita Andersson-Stenfors
Höganäs Kommun	14 Sidor	2019-2021	Socialnämnden

De teman som vi har kommit fram till har alltså utgått från den tidigare forskningen, där vi urskiljt olika teman och kategorier som vi ansett viktiga för det empiriska materialet. Först undersökte vi hur kommunerna förklarar och definierar våldet i handlingsplanerna. Detta tema döpte vi till *kommunernas förklaringar av våld i nära relation*. Utifrån detta temat undersöker vi kategorierna *definitioner av våld* och *förklaringar till våld i nära relationer*. Nästa tema är *framställning av kön*, vilket syftar till att undersöka hur kommunernas förklaringar till våldet påverkas och kopplas till ett visst kön. Här inkluderas kategorierna *konstruktioner av den våldsutsatta* och *konstruktioner av den våldsutövande*. Det tredje temat vi urskiljde var *särskilt utsatta grupper*. Vilka insatser som presenteras i handlingsplanerna analyserades också, då mycket av den tidigare forskningen fokuserade på hur insatser påverkar det praktiska arbetet med våld i nära relationer, detta blev alltså det fjärde temat som heter *insatser och det praktiska arbetet*. Kategorier under det fjärde temat är *kunskap, kompetens och utveckling* samt *stöd och insatser till våldsutsatta och våldsutövare*. I det femte temat sammanfattar vi det empiriska materialet, handlingsplanerna, utifrån våra teoretiska perspektiv för en fördjupad förståelse hur dessa perspektiv spelar in i analysen av handlingsplanerna.

Hur vi gick tillväga utifrån en kvalitativ innehållsanalys presenteras här i punktform med hjälp av Graneheim & Lundman (2003):

1. Vi läste igenom handlingsplanerna (analysenheterna) flera gånger för att skapa oss en helhetsbild och få en fördjupad förståelse för innehållet.
2. Texten delades sedan upp utifrån teman, meningsbärande enheter, vilka vi skapat utifrån den tidigare forskningen. Dessa teman anpassades sedan i resultat och analys avsnittet till vad vi fann i handlingsplanerna, samt utifrån vad vårt syfte och våra frågeställningar var. Ett exempel på hur vi gjort detta kan ges utifrån temat "framställningar av kön". Här identifierade vi i den tidigare forskningen ett behov av att undersöka hur kön framställs i handlingsplanerna. För att kunna besvara delen i vår frågeställning om hur den våldsutsatta samt våldsutövaren framställs och hur detta påverkar det praktiska arbetet, behövs en analys kring eventuella framställningar av kön.
3. De meningsbärande enheterna förkortades för att göra materialet hanterbart men samtidigt behålla den viktiga meningen, alltså kärnan. När vi läst igenom handlingsplanerna, tog vi ut delarna i handlingsplanerna som behandlade vårt tema.

4. Koder skapades för att beskriva innehållet i temana som sedan skapade och organiserades utifrån kategorier. Detta för att kunna analysera utifrån det latenta innehållet i kategorierna och temana, det vill säga den underliggande betydelsen. Vi identifierade de viktiga delarna i vårt tema för att kunna skapa koder och kategorier. Koder i detta tema var kön, den våldsutsatta, våldsutövaren och konstruktioner av kön. Kategorierna som skapades var då "konstruktioner av den våldsutsatta" samt "konstruktioner av våldsutövaren". Utifrån detta analyserade vi den underliggande betydelsen för att kunna besvara våra frågeställningar.

## 8.5 Forskningsetiska överväganden

Till följd av situationen med covid-19 valde vi bort att genomföra intervjuer. Detta då det kan finnas en högre arbetsbelastning för socialarbetare, på grund av förändrade arbetssätt och risk för högre sjukfrånvaro. Då vår studie bygger på en innehållsanalys istället för intervjuer, och därmed har extra mycket redan befintligt material att studera, behöver vi vara särskilt aktsamma för plagiat. Enligt Vetenskapsrådets (2017) expertgrupp är plagiat den vanligaste formen av oredlighet. Ett exempel på plagiat är att forskaren presenterar någon annans textavsnitt, data eller resultat som om det vore dennes egna. Ibland kan plagiat vara omedvetet och ske på grund av oaktsamhet. Då forskning ofta bygger på en kunskapsbas som redan existerar så finns ett grundläggande krav på att tydligt presentera vem som har gjort vad.

Vetenskapsrådet (u.å.) beskriver fyra huvudkrav som forskare bör följa i en studie. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Kraven är särskilt viktiga att tillämpa när data samlas in från enskilda individer, men i en innehållsanalys är de inte alltid lika relevanta. I den här studien har datan samlats in från dokument som är offentligt tillgängliga, samtliga handlingsplaner har inhämtats från kommunernas hemsidor. De går att få tag på genom en enkel internetsökning, och det skulle inte heller vara svårt att identifiera kommunerna. Då vi genom detta inte heller riskerar att skada en hel grupp eller någon enskild person så har vi valt att inte anonymisera kommunerna. En annan anledning till att inte anonymisera är att det gör det enklare för andra att pröva styrkan i vårt resultat (Vetenskapsrådet, 2017).

Vår avsikt är att vara noga med att förklara våra metoder och använda dessa på rätt sätt. Att använda metoden på rätt sätt är av stor vikt när en kvalitativ innehållsanalys görs, då resultatet utgörs av en tolkning av materialet. Ett vanligt misstag när en studie görs är att överskatta värdet av resultatet. Därför har vi valt att diskutera förhållanden som kan påverka våra slutsatser och vårt resultat. När man publicerar sina forskningsresultat är det väsentligt för kvaliteten att man presenterar sådant som förutsättningarna för de slutsatser som dras, slutsatsernas begränsningar och tillämpningsområde och också en diskussion av möjliga invändningar (Vetenskapsrådet, 2017).

## 8.6 Vem som har gjort vad i uppsatsen

Inledningsvis skrev vi mycket på arbetet tillsammans och formulerade problemformuleringen, syftet samt frågeställningar tillsammans. När det kom till delen med tidigare forskning och teori så har Matilda gjort en större del med att leta rätt på och sammanfatta artiklar och studier. I metoddelen delade vi upp rubrikerna men skrev även delar av den med varandra. Till resultat och analys har vi delat upp kommunerna och analyserat tre av dem var, sedan skrev vi analysen i sällskap av varandra. Även diskussionen skrev vi tillsammans med varandra.

## 9. RESULTAT OCH ANALYS

De viktiga ämnen och punkter som skapats utifrån tidigare forskning och teori har alltså ordnats utifrån teman som sedan delats upp i kategorier. Dessa utgår från vad vi ansett varit viktigt att studera för att få en fördjupad förståelse för hur handlingsplanerna konstrueras och reproducerar föreställningar om bland annat våldsutsatta och våldsutövare. Dessa kategorier anses också väsentliga för att kunna besvara frågeställningarna. De teman som vi beslutat oss för att undersöka är hur våldet förklaras och definieras, hur kön framställs där konstruktioner av den våldsutsatta och våldsutövaren inkluderas som kategorier, beskrivning av de särskilt utsatta grupperna och vilka insatser som presenteras. I det sista avsnittet presenteras handlingsplanernas innehåll i förhållande till de teoretiska perspektiven som presenterades under teoriavsnittet. Dessa teman och kategorier utifrån det empiriska materialet har sedan kopplats till den tidigare forskningen vi funnit för att problematisera handlingsplanernas innehåll. En analys görs sedan av det empiriska materialet med koppling till tidigare forskning.

### 9.1 Kommunernas förklaringar och definitioner av våld

Det finns olika förklaringar och definitioner av våld i nära relationer. Beroende på vilken förklaring och definition av våldet som används, kan våldet förstås på olika sätt. Olika typer av förståelser kommer sedan påverka det praktiska arbetet som utförs på socialtjänsten och i kommunens andra verksamheter. Därmed är definitioner och förklaringar av förståelsen för våld i handlingsplanerna viktiga att undersöka, vilket vi gör i detta första tema för analysen. Temat innehåller två kategorier som beskriver dels kommunernas definitioner av våld och dels kommunernas förklaringar till våld i nära relationer.

#### 9.1.1 Definitioner av våld

Malmö stad, Luleå kommun, Södertälje kommun och Eskilstuna kommun använder sig av Per Isdals definition av våld:

”Våld är varje handling riktad mot en annan person som genom denna handling skadar, smärftar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill.” - Isdal, 2001, s.34.

Denna definition är en mer generell och könsneutral beskrivning av våldet som sker i nära relationer, där vem som helst kan utsättas eller vara förövare, detta jämfört med FN:s definition av våld mot kvinnor vilken Flen och Eskilstuna använder. Vid användning av FN:s definition ligger fokus på kvinnor som våldsutsatta:

”Varje könsrelaterad vålds-handling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.” - UN, 1993, s.2.

Höganäs beskriver i sin handlingsplan olika typer av våld som kan ske mellan närstående. Begreppet våld i nära relationer definieras som våld som kan ske mellan närstående, och förklarar att med närstående menas att det finns en förtroendefull relation mellan personerna. Detta våld utgörs av kombinerade, upprepade handlingar och trappas ofta upp med tiden.

### 9.1.2 Förklaringar till våld i nära relation

Samtliga kommuner framställer våld i nära relationer som en fråga om brist på jämställdhet och i vissa fall också ekonomisk ojämlikhet. Alla kommuner nämner också att den vanligaste formen av våld i nära relation är mäns våld mot kvinnor. En logisk förklaring till detta enligt kommunerna är att statistiken på våld i nära relationer visar på detta, vilket också de flesta av kommunerna hänvisar till. Dock går det att se olikheter i kommunernas fokus gällande att våld i nära relationer beskrivs som någonting alla kan drabbas av eller om handlingsplanen främst är inriktad på kvinnor som offer. Det finns olika modeller för att förklara hur våld orsakas och skapas. Malmö och Södertälje beskriver sig förklara våldet utifrån en ekologisk förklaringsmodell, även kallad socio-ekologisk modell. Södertälje beskriver det som:

“Det finns olika förklaringsmodeller till varför våld uppstår. Några av de viktigaste bakgrundsfaktorerna är graden av jämställdhet och ekonomisk jämlikhet. En vanligt förekommande modell inom forskningen är den socio-ekologiska modellen. Den används exempelvis av WHO i deras rapporter om våldsprevention. Modellen beskriver samspelet mellan olika riskfaktorer på olika nivåer. Den första nivån består av en individs biologiska och psykologiska förutsättningar, kön, ålder och ekonomisk status. [...] Den andra nivån handlar om nära relationer och samspelet i familj, bland vänner eller på arbetet. [...] Den tredje nivån handlar om närmiljön som skolor, arbetsplatser eller bostadsområden. [...] Den fjärde nivån handlar om sociala och kulturella normer kring maskulinitet och genus samt lagstiftning. Det kan handla om samhällseliga föreställningar om mäns överordning och kvinnors underordning samt ekonomisk och social ojämlikhet. [...] För att nå framgång i arbetet mot våld räcker det inte att satsa på enbart en nivå utan samtliga nivåer behöver beaktas samtidigt.” - Södertälje kommuns handlingsplan, s.9-10.

I Höganäs kommuns handlingsplan skriver de att det finns flera teorier som kan förklara våldet genom att titta på individer, relationer, situationer och samhällsstrukturen. Vidare förklarar de inte om de valt att förklara våldet utifrån någon speciell teori, utan fokuserar mer på hur våldet påverkar den som är utsatt. Resterande kommuner har inga specifika förklaringsmodeller för våld i nära relationer, utan beskriver ofta våldet endast som en brist på jämställdhet.

För att förstå våld i nära relationer är det väsentligt att studera kommunernas språkbruk och förklaringar till våldet. Dessa baseras ofta på samhällets uppfattningar, vilket skapar konstruktioner som utmynnar i dokumentets utformning (Ferraro, 2006). Wemrell et al. (2019) beskriver i sin studie om hur det är vanligt att förstå våldet ur en ekologisk förklaringsmodell, där både ett feministiskt och ett individuellt perspektiv inkluderas. Olika förståelser av våldet ger olika förklaringar till varför våld uppkommer. Det finns olika typer av våld som också har olika förklaringar, vilka i sin tur kräver olika insatser och synsätt för att kunna ta itu med det konkreta problemet (Johnson, 2006). Hur kommunerna väljer att benämna våldet har också betydelse för utformningen av de insatser, stödet och hjälpen som presenteras i handlingsplanerna. Detta har i sin tur påverkan på det praktiska arbetet med våld i nära relation. De kommuner som valt att förklara våldet utifrån olika nivåer, får också en bredare förståelse för orsaker och förklaringar till varför våldet uppstår. Det kan då antas att de förstår våldet ur både ett strukturellt och ett systemteoretiskt perspektiv. De kommuner som däremot endast förklarar våldet som brist på jämställdhet, tar endast in ett synsätt i förståelsen. Detta kan resultera i att våldsutsatta som inte passar in i beskrivningen utifrån förklaringar om jämställdhet inte blir uppmärksammade. Hur våldet förstås och definieras i handlingsplaner lägger som sagt grunden i hur arbetet utformas, varför det är viktigt att

handlingsplanerna faktiskt förklara våldet ur ett visst perspektiv eller en viss modell. Att frångå företeelsen om att använda ett perspektiv eller en modell kan på så sätt skapa bland annat ovisshet eller diffusa direktiv om hur till exempel socialarbetare ska handla eller arbeta med våld i nära relationer.

## 9.2 Framställningar av kön

Hur kommuner framställer våld i nära relationer i sina handlingsplaner är av betydelse när det praktiska arbetet sedan ska formas. Murray & Powell (2009) skriver om hur viktigt det är att namnge våldet i handlingsplaner för att kunna veta vad problemet är och hur kommunen ska kartlägga konsekvenserna och därmed insatserna. Vilka begrepp handlingsplanen använder är också väsentligt att undersöka, då det leder till att insatserna riktar sig till olika målgrupper och framställer olika personer på olika sätt. Exempel är att om handlingsplanen använder begreppet *våld i nära relationer* kan detta inkludera olika kön och olika aspekter av våldet. Om däremot benämningen *mäns våld mot kvinnor* används, tenderar handlingssätt och insatser riktas mot kvinnor som utsatta och män som våldsutövare. Utifrån detta blir det också viktigt att studera hur de olika kommunernas handlingsplaner framställer våldet som antingen kopplat till ett mer könsneutralt förhållningssätt, ett systemteoretiskt perspektiv, eller om kön spelar in i bilden av våldet, ett mer strukturellt perspektiv, vilket görs i detta andra temat. Två kategorier inkluderas i detta temat: konstruktioner av den våldsutsatta och konstruktioner av den våldsutövande.

Eskilstuna beskriver att de maktstrukturer som existerar och dess konsekvenser kan skapa begränsningar för kvinnor i samhället. Här agerar mäns våld mot kvinnor som ett uttryck för ojämställdheten och det obalanserade maktförhållandet mellan kvinnor och män synliggörs. Ytterligare beskriver de, hur många forskare är överens om att våldet bör benämnas *mäns våld mot kvinnor* för att kunna förklaras ur ett strukturellt feministiskt perspektiv. Om våldet endast skulle förklaras ur till exempel ett individualistiskt perspektiv förminsкас våldet att utövas av män med avvikande egenskaper, vilket är en felaktig förklaring av fenomenet:

“Om våldet enbart kunde förklaras av individuella och personliga faktorer, att våldet enbart utövades av män med vissa egenskaper eller egna problem, skulle vi nöja oss med förklaringar av typen psykologiska avvikelser, alkohol-/drogproblem eller kriminalitet. Men dessa män är inte ensamma om att utöva våld mot kvinnor. Även utåt sett välanpassade män kan vara våldsamma.” - Eskilstuna kommuns handlingsplan, s.29.

Eskilstunas poäng med detta är alltså att alla män kan anses kunna utöva våld i en nära relation. Detta är inte någonting som ska förminsкас till att endast utövas av män som i samhällets ögon ses som annorlunda. Handlingsplanen väljer sedan att fortsätta beskriva våldet och redogör för våldets normaliseringsprocess. Genom att studera normaliseringsprocessen kan mäns våld mot kvinnor förklaras utifrån ett samhälleligt perspektiv, istället för ett avvikande perspektiv. Normaliseringsprocessen hänger också samman med föreställningar om bland annat makt och kön.

“För mannen innebär normaliseringsprocessen att han ”blir man” genom att med olika metoder markera att han är överordnad kvinnan. För kvinnan innebär normaliseringsprocessen att hennes livsutrymme krymper och att hennes förmåga till tolkning av det som händer minskar och kanske helt försvinner.” - Eskilstuna kommuns handlingsplan, s. 30-31.

De rådande könsnormerna kopplas alltså till maskulinitet och makt, att mannen bör ha makt och dominans över kvinnan genom ett våldsanvändande. Eskilstunas förståelse för våld i nära relationer utgår alltså från könsmaktsordningen, som i handlingsplanen förklaras baseras på strukturella perspektiv. De könsroller som finns i samhället är också påverkade av könsmaktsordningen eller det strukturella perspektivet. I beskrivningen står det också att könsmaktsordningen kan resultera i mäns våld mot kvinnor. Denna förståelse för våld i nära relation finns också beskrivet i Sveriges jämställdhetspolitiska mål som antogs 2006 av riksdagen. Sammanfattningsvis anser alltså Eskilstuna i sin handlingsplan att fokus för arbetet med mäns våld mot kvinnor bör ligga på att bryta könsmaktsordningen.

Malmö stad har i sin handlingsplan för våld i nära relationer generellt en könsneutral förhållning till att förklara våld i nära relationer. De beskriver bland annat att de i denna version av handlingsplanen ändrat namn på handlingsplanen:

“Arbetet mot våld i nära relationer har traditionellt setts som en kvinnofråga. Såväl som historiskt som i nutid har kvinnor varit mer utsatta än män. Genom att ändra namnet på planen vill Malmö stad markera att detta är ett område som berör alla människor oavsett kön, ålder, etnisk bakgrund, funktionalitet, religiös tillhörighet, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Planen ersätter ‘Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor och barn i Malmö’ [...]”  
- Malmö stads handlingsplan, s.3.

Dock nämner de också att de flesta studier visar på att kvinnor och barn är mest utsatta och att den vanligaste våldsutövaren är en man. Gällande partnervåld mot vuxna, skriver Malmö att den vanligaste våldsutövaren en man, medan det i en tredjedel av fallen där våldet sker från föräldrar till barn, är kvinnor. Flen verkar genom hela handlingsplanen försöka ha ett könsneutralt angreppssätt i hur de förklarar våldet. Däremot går det att urskilja hur de lägger ett fokus på kvinnan som våldutsatt och mannen som våldsutövare när de beskriver insatser och lösningar med orden *kvinnan* och *mannen*. När de förklarar sin definition av handlingsplanen skriver de:

“Inriktningen på handlingsplanen är mäns våld mot kvinnor, eftersom det är det vanligaste våldet i nära relationer. Men åtgärder, insatser och stöd i denna handlingsplan gäller också för våld i samkönade relationer, liksom för kvinnors våld mot män i nära relation.” - Flen kommuns handlingsplan, s.4.

Vidare i Flens definition av våld i nära relation beskriver de:

“Våld i nära relation, särskilt mot kvinnor, kallas allt möjligt. Vi kan höra och läsa om ‘lägenhetsbråk’ och ‘familjetragedi’, ‘kvinnovåld’ och ‘familjebråk’.” - Flen kommuns handlingsplan, s.5.

Flen beskriver vidare vad våld är och beskriver det som att mäns våld mot kvinnor inte endast inkluderar fysiskt våld. Ett kvinnligt perspektiv och den våldutsatta som en kvinna är i fokus under de olika exemplen på vad en person som utsätts för våld i nära relation kan utsättas för. Detta inkluderar hot mot kvinnan, psykiskt våld mot kvinnans beteende och utseende, att kvinnans ägodelar kan förstöras och att kvinnan inte själv får hantera sin ekonomi, vilket kan leda till att kvinnan har svårare att lämna mannen. Det finns även ett fokus på kvinnan som våldutsatt i beskrivningen av hur insatser bör utformas. I särskilda grupper som beskrivs, finns endast kvinnor med som exempel och insatser presenteras inte för män i liknande

situationer. Vi kan alltså se ett fokus på kvinnor som våldsutsatta och män som våldsutövare, men i vissa fall beskrivs våldet som könsneutralt och begrepp som *individer* och *de våldsutsatta* används. Flen presenterar även insatser för “män som slår”, vilket kan koppla mannen till att vara den våldsutövande. Inga liknande insatser presenteras för en kvinna som använder sig av våld. Luleå har som tidigare nämnts valt att beskriva våldet som *våld i nära relationer* för att inkludera flera kön och olika relationer, men att de tydligt uttrycker i inledningen av handlingsplanen att de egentligen hade velat benämna våldet som *mäns våld mot kvinnor*. De nämner och betonar alltså i det dolda att de egentligen vill använda sig av ett feministiskt strukturellt perspektiv för att förklara våldet. Vidare i sin inledning och beskrivning av övergripande mål för handlingsplanen formulerar dem:

“Eftersom mäns våld mot kvinnor är det stora samhällsproblemet har socialtjänsten ett ansvar [...] att förebygga våldets uppkomst. Det handlar främst om pojkarnas uppväxt från tidig ålder när attityder och könsrolls beteenden grundläggs”. - Luleå kommuns handlingsplan, s.4.

Luleå lägger alltså ett fokus på att männen och pojkarna är ansvariga för våldet som sker i nära relationer och att kvinnorna endast agerar som utsatta. Södertälje beskriver våldet och dess konsekvenser som:

“Våld i nära relationer är ett omfattande folkhälso- och samhällsproblem och ett allvarligt brott som medför stora konsekvenser för individer, relationer och för samhället. Våldet orsakar psykiskt och fysiskt lidande för de utsatta och leder till höga kostnader för den enskilde och samhället.” - Södertälje kommuns handlingsplan, s.3.

Här använder de sig alltså av en förklaring av våldet som skulle kunna inkludera båda könen som våldsutövande, när de benämner de utsatta som *individer* och *utsatta*. I deras bakgrund inkluderar de också statistik för både utsatta kvinnor och män. I sin definition av vem handlingsplanen omfattar räknas män, kvinnor och barn upp som kan finnas i olika åldrar, med olika etnisk bakgrund, sexuell läggning, funktionalitet och religiös tillhörighet. Däremot redogör Södertälje för att planens övergripande mål är detsamma som regeringens fjärde mål för jämställdhet, det vill säga att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Höganäs anser att det finns flera teorier och förklaringar som kan kopplas till våldets orsaker, dessa kan agera på individnivå, relationell nivå, situationell nivå och samhällsnivå. Detta innebär att de har ett angreppssätt som kan förklaras av både strukturella/samhälleliga perspektiv, men också relationella eller individuella perspektiv. I deras definition av vad våld i nära relationer är, inkluderar Höganäs att närstående kan vara både en partner, men också syskon, föräldrar och personal. De inkluderar dock faktumet att det vanligaste brottet i nära relationer begås av en man mot en kvinna som befinner sig i en parrelation:

“Det vanligaste brottet när det gäller våld i nära relationer begås av en man mot en kvinna i en parrelation. Vidare skiljer sig våld i nära relationer mot annan våldsbrottslighet då brottet oftast begås i hemmet av en person som den utsatte har eller har haft en relation till.” - Höganäs kommuns handlingsplan, s.5.

Södertälje börjar att inleda med att beskriva sitt uppdrag som att frågan om mäns våld mot kvinnor länge har haft hög prioritet inom kommunen. De beskriver dock att handlingsplanen inkluderar båda könen och alla människor oavsett bland annat ålder, funktionalitet och religiös tillhörighet. Målet med planen beskriver de är att uppmärksamma våldsutsatta och

synliggöra, förebygga och motverka våld i nära relationer. Vidare skriver de att det är män som till den största delen utövar våld mot kvinnor i nära relationer men att våld också kan förekomma i HBTQ-relationer och att kvinnor också kan utöva våld mot män i nära relationer. Då Södertälje använder sig av den socio-ekologiska modellen som förklaring till våldet, inkluderar de ett synsätt att förklaringar finns på olika nivåer i samhället. Det kan vara strukturella, relationella och individuella perspektiv som behövs inkluderas i förståelsen. Södertäljes första delmål för handlingsplanen kallas "kunskap, utbildning och metodutveckling". I inledningen till målet beskrivs den grundläggande kunskapen som bör has i arbetet:

“En grundläggande kunskap innefattar insikt och förståelse för de grundläggande orsakerna till mäns våld mot kvinnor och övriga våldsutsatta.” - Södertälje kommuns handlingsplan, s.15.

Här förklaras alltså att det viktigaste arbetet med våld är att ha förståelse för att det finns grundläggande orsaker till att män använder våld mot kvinnor i nära relationer. Det förklaras också i samma delmål att det krävs att personal som möter våldsutsatta har kunskap på området mäns våld mot kvinnor. Södertälje har alltså övergripande könsneutrala förklaringar i hur våldet kan och bör förstås, men inkluderar också synsättet att det är män som vanligast utövar våld mot kvinnor i nära relationer.

Wemrell et al. (2019) beskriver att det har skett en begreppsfrskjutning kring problemet med våld i nära relationer. Från att tidigare ha definierats som *mäns våld mot kvinnor* till att mer vanligtvis idag förklaras som *våld i nära relation*. Detta skapar då också ett mer inkluderande synsätt, där fokus läggs på individer eller särskilt utsatta grupper istället för att se problemet som strukturellt. Män och kvinnor ses som lika våldsamma och lika utsatta för våld i nära relationer. Sammanfattningsvis kan vi utläsa att hur våldet framställs och vem som anses spela vilken roll, förklaras på olika sätt i kommunernas handlingsplaner. Flen, Eskilstuna och Luleå framställer problemet mer som att det bör förklaras och definieras som *mäns våld mot kvinnor*, här används alltså ett strukturellt perspektiv. Malmö, Södertälje och Höganäs har däremot en mer könsneutral förklaring till våldet och inkluderar båda könen som våldsutsatta och våldsutövande. Däremot kan vi urskilja att det i handlingsplanerna ofta poängteras att våldet som män utför mot kvinnor är det vanligaste och allvarligaste, vilket kan förklaras genom statistik. Dock att inte exkludera möjligheten att kvinnor också kan använda sig av våld i nära relation, är viktig ur aspekten att ha ett inkluderande förhållningssätt. Ett mer systemteoretiskt perspektiv utläses används här, då förklaringarna och framställningarna anses kunna beröra båda könen och vi kan alltså inte utläsa att ett visst kön är mer benägen att använda våld än ett annat i handlingsplanerna.

I Mattssons (2011) studie presenteras resultat som visar på att en specialiserad avdelning för våld i nära relationer, anser sig använda en blandning av ett strukturellt perspektiv och ett systemteoretiskt perspektiv. Däremot framgick det av intervjupersonerna att det krävs en helhetssyn för utformningen av arbetet. Detta innebar för dem att individuella, relationella och strukturella perspektiv bör tas i anseende, då våld i nära relationer är ett komplext problem. På avdelningen möter de både kvinnor och män som är både våldsutsatta och våldsutövare, det finns alltså ingen speciell koppling till ett visst kön för en viss roll i våldet. På detta sättet kan en diskussion föras kring hur våldet ska definieras. Utifrån ett strukturellt perspektiv synliggörs könen och ansvar tillskrivs ett visst kön som förklaring för att våldet uppstår. Däremot skapas det då också skillnader mellan hur könen framställs i förhållande till vem som gör vad. Genom att ha en könsneutral inställning kan våldet förstås på olika nivåer

och blir alltså inte endast ett strukturellt problem. Detta påverkar det praktiska arbetet i form av att handlingsplaner som har ett strukturellt perspektiv och beskriver våldet som *mäns våld mot kvinnor* kan exkludera hjälp och insatser till till exempel våldsutsatta män. För den professionella som läser och arbetar efter handlingsplanen, blir arbetet med de exkluderade grupperna eftersatt. När det inte finns direktiv som inkluderar vissa grupper, finns det inte heller stöd för att inkludera dessa grupper i det praktiska arbetet. I ett scenario där en våldsutsatt man eller en våldsutövande kvinna söker hjälp i en kommun, som i sin handlingsplan framställer våldet som utövat av män mot kvinnor, kan kanske inte stödet och hjälpen utformas på det sätt som behövs då det inte finns direktiv om detta.

Holmberg et al. (2015) beskriver i sin studie att det finns en konflikt gällande om en strukturell eller mer könsneutral förståelse för våldet bör användas. Om våldet benämns som *mäns våld mot kvinnor* synliggörs könen och de maktstrukturer som finns mellan dem, vilket glöms bort i de könsneutrala förklaringarna. Utan ett maktperspektiv i förklaringarna kan våldet lätt förminska till individuell nivå och att våld endast drabbar och utförs av avvikande individer. Vi kan se att Eskilstuna i sin handlingsplan förklarar hur de valt att framställa våldet. De skriver att, endast förklara våldet ur ett individualistiskt perspektiv, lägger fokus på avvikande våldsutövare, vilket ett strukturellt perspektiv menar är fel. Å ena sidan kan vi se att ett strukturellt perspektiv endast ser till mäns våld mot kvinnor. Å andra sidan finns det inte endast negativa aspekter och förklaringar till att våldet förklaras såhär. Kopplat till hur statistiken ser ut, är majoriteten av de som utför våld i nära relation män, därför kan det finnas ett behov av att framställa våldet på detta sättet. Det synliggör det konkreta i problemet och väljer att fokusera på maktstrukturer som en orsak till våldets förekomst. Det bör kanske därför inte endast ses ur en negativ aspekt att inte benämna det mer könsneutralt. Problemet i detta är dock att alla eventuellt inte synliggörs och insatserna och det praktiska arbetet därmed kan exkludera vissa grupper eller personer.

### 9.2.1 Konstruktioner av den våldsutsatta

Kommunerna använder sig av olika sätt att skildra den våldsutsatta, vilket ofta resulterar i att kvinnan framställs som den våldsutsatta. Hur den våldsutsatta beskrivs och konstrueras i handlingsplanerna, skapar förutsättningar för det praktiska arbetet. Det ger också möjligheter och begränsningar för våldsutsatta att få rätt stöd och hjälp. Här undersöks hur den våldsutsatta framställs i aspekten av kön.

I och med att Malmö har en relativt könsneutral förhållning till våld i nära relationer kring vem som kan vara våldsutsatt och våldsutövare, inkluderas också båda könen i handlingsplanens alla delar. Däremot finns det delar i handlingsplanen som berör endast kvinnor som våldsutsatta. Ett exempel på detta finnes i Malmö stads beskrivning av insatser och syn på vilka behov som finns hos de våldsutsatta.

“Behoven är individuella, men många våldsutsatta och hotade kvinnor och män behöver praktisk och konkret hjälp för att klara det dagliga livet. Det kan gälla nyanlända kvinnor med dåliga kunskaper om svenska samhället, unga kvinnor och män som lämnar sin familj på grund av att de lever med hedersrelaterat våld och förtryck, personer med psykiska besvär eller en funktionsnedsättning liksom kvinnor med missbruksproblematik.” - Malmö stads handlingsplan, s.15.

Här berör först handlingsplanen våldsutsatta som både män och kvinnor, men mynnar sedan ut i de tidigare beskrivna särskilda grupperna, med ett fokus på kvinnan i denna rollen. Nyanlända kvinnor och kvinnor med missbruksproblematik lyfts fram som två grupper av

individer som anses behöva praktisk hjälp i stödprocessen. Genom detta kan stöd och behov för en våldsutsatt missbrukande man glömmas bort. I Flens beskrivning av bakgrunden med handlingsplanen tas ett projekt som startades 2007 upp. Detta var en kvinnofridsplan som hade en vision att inget våld mot kvinnor ska förekomma, samt att i slutändan starta en ideell kvinnojour. Här finns det alltså endast ett kvinnofokus på vem som är utsatt. När Flen pratar om hur situationen ser ut för våldet idag beskriver de det som att:

“De utsatta kvinnorna och barnen kan få särskilt utformat stöd av socialtjänsten [...] och av den ideella kvinnojouren Malva. [...] även männen som slår kan få behandling i form av samtalsstöd. [...] Kvinnan ska få muntlig och skriftlig information, om vilken hjälp hon kan få och var denna hjälp finns.” - Flen kommuns handlingsplan, s.5.

Där finns ingen motsvarande säkerhetsåtgärd för mannen. I hela stycket som berör insatser för säkerhet läggs ett fokus på kvinnan som våldsutsatt och inget fokus på en våldsutsatt man finns. Flen har alltså en förhållning till att den våldsutsatta i de flesta fall är en kvinna. De säger ytterligare att det enda gemensamma för de utsatta kvinnorna är att de är just kvinnor. Eskilstuna beskriver sitt uppdrag som att ta sitt fulla ansvar för att stödja våldsutsatta kvinnor. Därmed läggs fokus på kvinnan som våldsutsatt och inte mannen. Genom hela Eskilstunas handlingsplan läggs ett fokus på kvinnan som våldsutsatt och få möjligheter ger tolkning i att mannen också kan vara våldsutsatt. Exempel på detta är när de i sin inledning förklarar sitt ansvar gentemot våldsutsatta:

“Eskilstuna kommun tar sitt fulla ansvar för att på olika sätt stödja kvinnor och barn som blivit utsatta för eller bevittnat våld.” - Eskilstuna kommuns handlingsplan, s.2.

Luleå har ingen konkret beskrivning av vem den våldsutsatta är och hur den våldsutsatta framställs. Däremot är de tydliga med att betona att den vanligaste typen av våld i nära relationer begås av en man mot en kvinna och uttrycker en vilja av att använda begreppet *mäns våld mot kvinnor* i sin handlingsplan. I dessa beskrivningarna kan en då utläsa kvinnan som våldsutsatt och mannen som våldsutövare. Södertälje är inkluderande i sin handlingsplan gällande våldsutsatta då de till exempel tar upp statistik över både kvinnor och män som utsätts för våld i nära relationer. Däremot benämner de våldet som *mäns våld mot kvinnor* i stor utsträckning, vilket konstruerar kvinnan som våldsutsatt. De betonar fenomenet att män övervägande är de som utövar det allvarliga våldet i nära relationer, men tillägger dock att våld också kan utövas av kvinnor, vilket resulterar i att den våldsutsatta mannen inkluderas i definitionen. Höganäs har en relativt könsneutral inställning i sin handlingsplan men skriver i sin inledning att det vanligaste våldet begås av en man mot en kvinna i en parrelation. Höganäs har även en definition av vad våld i nära relationer är, som beskriver att våld kan ske mellan närstående som är inkluderande för både kvinnor och män som våldsutsatta:

“Det kan vara makar, sambor, pojk- och flickvänner, föräldrar, syskon, barn, mor- och farföräldrar, men det kan även vara anställd personal.” - Höganäs kommuns handlingsplan, s.2.

Sammanfattningsvis kan vi utläsa ur alla handlingsplaner att kvinnan på ett eller annat sätt framställs som den våldsutsatta, dock i olik utsträckning för alla kommuner. Det finns en social konstruktion av kön som också återspeglas i arbetet med våld i nära relationer. Att något tillskrivs vara kvinnligt eller manligt, är en process som skapas genom samhälleliga föreställningar (Jarnkvist & Brännström, 2019). I Ekströms (2012) studie framkom det att

propositionens framställning av hur våld i nära relation förklaras, alltså antingen ur ett strukturellt feministiskt perspektiv som *mäns våld mot kvinnor*, eller ur ett mer systemteoretiskt perspektiv som *våld i nära relationer*, har betydelse för hur också könen framställs i arbetet. I en förklaring som betonar *mäns våld mot kvinnor* förstärks också de sociala föreställningarna om att mannen är våldsutövande och kvinnan är våldsutsatt. Medan det inte alltid är mannen som ses som våldsutövare och kvinnan som våldsutsatt i styrdokument som förklarar våldet som det mer könsneutrala begreppet *våld i nära relationer*. Här kan en koppling göras till hur kommunerna framställde sina förklaringar och definierade våldet som antingen *våld i nära relation* eller *mäns våld mot kvinnor*. Flen, Eskilstuna och Luleå är de som i högsta grad framställer kvinnan som våldsutsatt. Samma kommuner framställer också våldet som *mäns våld mot kvinnor* i sin handlingsplan. Höganäs, Södertälje och Malmö är mer neutrala i sin beskrivning av den våldsutsatta, vilket också kan förklaras i deras användning av begreppet *våld i nära relationer*. Däremot, som tidigare sagts, har alla handlingsplaner, oavsett ett könsneutralt förhållningssätt, på något sätt en koppling till att kvinnan framställs som våldsutsatt.

Jarnkvist och Brännström (2019) kom vidare i sin studie fram till att den bilden samhället har av ett idealiskt offer, som skapas av bland annat sociala strukturer och stereotyper, inte hänger ihop med den bilden den våldsutsatta kvinnan själv har av sig själv. Terrance et. al (2011) beskriver hur uppfattningar om våld kan baseras på stereotyper och normer om kön om vad som är accepterat beteende och handlingar för båda könen. Kvinnorna framställdes då som sårbara och svaga, vilket var tvärtemot för männen. Detta bidrar också till att kvinnors våld mot män kan bortförklaras med hänvisning till föreställningarna om kön. På så sätt kan ett stigma skapas och en rädsla för män att anmäla när de blivit utsatta för våld av en kvinnlig partner. Våldet mot männen tenderar alltså att förminska. Ofta ser den våldsutsatta kvinnan sig som en vanlig medborgare i samhället och inte ett avvikande offer för våld. Det blir också problematiskt när kvinnan ska identifiera sig själv och hitta sin plats. Genom att handlingsplaner framställer kvinnan som våldsutsatt och tillskriver henne vissa attribut som skapar sårbarhet och svaghet, finns det en skillnad i kvinnans bild av sig själv och socialarbetarens bild av kvinnan. Samtidigt som det kan bli problematiskt att framställa kvinnan som våldsutsatt i alla situationer, blir det också försvarande för männen att uppmärksammas som våldsutsatta. I handlingsplanernas förklaringar av kvinnan som våldsutsatt, skapas på så sätt också förutsättningar för det praktiska arbetet. Beskrivningar av kvinnan som tillhörande särskilt utsatta grupper, eller endast som våldsutsatt, kan bidra med synen av kvinnan som det idealiska offret. Om den våldsutsatta kvinnan inte själv ser sig som ett offer, skapas då ett hinder mellan hur socialarbetaren eventuellt tolkar kvinnan och hur kvinnan själv tolkar sig och sin situation.

### 9.2.2 Konstruktioner av våldsutövaren

Då kvinnan främst framställs som den våldsutsatta, kan det förstås som att mannen framställs som den våldsutövande. Att handlingsplanerna generellt framställer att den våldsutövande är en man är tydligt i de flesta kommunernas dokument, detta styrks i valet av att definiera våldet som *mäns våld mot kvinnor*. Det är inte vanligt förekommande att en kvinna framställs som den våldsutövande, utan att det är mannen som är den som brukar våld. Dock benämner vissa av handlingsplanerna, med ett könsneutralt förhållningssätt, att det är personer eller individer kan utöva våld.

Malmö och Höganäs har som tidigare nämnts ett relativt könsneutralt angreppssätt i sina beskrivningar av vem som utsätts för våld och vem som utsätter någon annan för våld i nära relationer. Därmed betonas det generellt inga konstruktioner av mannen som våldsutsatt i

deras handlingsplaner. Luleå, Flen och Eskilstuna däremot, som har en stor vilja att betona våldet som *mäns våld mot kvinnor*, beskriver i stort sett mannen som våldsutövare. Ett exempel på detta är när Luleå beskriver att den främsta insatsen för att förebygga våld i nära relationer som:

“Eftersom mäns våld mot kvinnor är det stora samhällsproblemet har socialtjänsten ett ansvar, tillsammans med andra myndigheter, att förebygga våldets uppkomst. Det handlar främst om pojkarnas uppväxt från tidig ålder när attityder och könrolls beteenden grundläggs.” - Luleå kommuns handlingsplan, s.4.

På detta sättet läggs ansvaret för våldets uppkomst hos pojkar och mäns attityder och åsikter om könsroller, vilket kan hänvisas till att mannen är den våldsutövande. Exempel på konstruktioner av den våldsutövande som kan ses från Eskilstunas handlingsplan är hur de beskriver att stöd ges till män som slår i ett led för att våldet ska upphöra. Samt att mannen beskrivs som den våldsutövande genom hela handlingsplanen och att mannen konstant befinner sig i en maktposition. Flen har även dem flera citat och förklaringar som kan hänvisas till att mannen ses som problemet i att våld i nära relationer uppstår. Bland annat beskriver dem att de erbjuder samtalsstöd till män som slåss. I sin beskrivning av insatser finns ett fokus på kvinnan som våldsutsatt och mannen som våldsutövare. Insatser som presenteras för den våldsutsatta kvinnan är ekonomisk hjälp då detta kan vara en faktor som försvårar för kvinnan att lämna mannen. Vidare beskriver Flen hur handläggningen och dokumentationen i ett våldsärende bör gå till.

“Vid akuta insatser, som när en kvinna och barn ges omedelbart skydd, ska mannen få information om detta så fort kvinnan och barnet/barnen är i säkerhet. [...] Mannen har rätt till information om att kvinnan och barnen befinner sig på skyddad plats och att socialtjänsten har inlett en utredning om våld.” - Flen kommuns handlingsplan, s.12.

Detta visar på ett tydligt fokus på kvinnan som våldsutsatt och mannen som våldsutövare. Vidare beskriver Södertälje våldet på samma sätt som Flen. De presenterar insatser för män som söker hjälp för sitt våldsbeteende. Detta bland annat genom kommunens mansmottagning. Höganäs beskriver att det vanligaste brottet i nära relationer begås av en man, mot en kvinna, vilket framställer tydliga våldsutsatta och våldsutövare i förhållande till kön. De beskriver sig också ha det stora målet med handlingsplanen som:

“Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska upphöra.” - Höganäs kommuns handlingsplan, s.13.

Eftersom vi ur handlingsplanerna innan kunde utläsa ett fokus på kvinnor som våldsutsatta, blev det egentligen begripligt att männen här framställs som våldsutövare. Malmö och Höganäs som var generellt könsneutrala i sina beskrivningar av den våldsutsatta, förhöll sig också könsneutrala i sina beskrivningar av våldsutövare. Här var däremot Södertälje inte lika könsneutrala och framställde bland annat insatser för våldsutövare riktat till män. Luleå, Flen och Eskilstuna var precis som i framställningen av den våldsutsatta som kvinna, tydliga med att våldsutövaren var en man. Bland annat genom att presentera insatser för män som slåss.

Hur framställningen av den våldsutövande kopplas till ett visst kön, har också betydelse i det praktiska arbetet (Ekström, 2012). I Mattssons (2011) studie framkommer det att enheten som undersöks, möter kvinnor som brukar våld i nära relation i lika stor omfattning som män som slår. Däremot finns det en skillnad i våldets utformning, då mäns våld mot kvinnor anses vara

mer fysiskt och kvinnors våld mot män ter sig mer psykiskt. Att definiera en tydlig förövare och ett tydligt offer kopplat till kön, är alltså inte riktigt aktuellt längre. Genom att ha inställningen i handlingsplanerna att framställa mannen som våldsutövare och därmed också presentera insatser för just mannen, kan bli exkluderande. Det konstruerar också ett synsätt som skapar föreställningar om vem den typiska våldsutövaren är. Precis vad som tas upp i forskningen, möter personal på enheten för våld i nära relationer män och kvinnor som våldsutövare i relativt stor utsträckning. Detta förhållningssätt kan också exkludera tanken av att mannen kan vara våldsutsatt. Synsättet påverkar i sin tur det praktiska utförandet av insatser och stöd. På så sätt kan handlingsplanen hindra andra synsätt eller insatser för socialarbetaren som läser handlingsplanen inom till exempel socialtjänsten, att förstå våldet som att det drabbar båda könen och därmed exkluderas insatser för andra våldsutsatta än kvinnor.

### **9.3 Särskilt utsatta grupper**

Övervägande av kommunerna beskriver i sina handlingsplaner ha de våldsutsatta, våldsutövare och barn som bevittnat våld som huvudsakliga målgrupper för sina handlingsplaner. Däremot har Höganäs och Södertälje ett stort fokus på de särskilt utsatta ska i sina handlingsplaner, med anledning av att dessa kan behöva extra stöd. I detta tredje tema diskuteras det följaktligen kring särskilt utsatta grupper som många av handlingsplanerna behandlar. En anledning till att kommunerna beskriver särskilt utsatta grupper kan vara att Socialstyrelsen i sina föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer skriver om hur särskild beaktande ska tas till de särskilda behoven en våldsutsatt kan ha utifrån olika grunder (SOSFS 2014:4). Att benämna vissa grupper som särskilt sårbara för att utsättas för våld i nära relation, och därmed skapa konstruktioner av det ideala offret, kan dock stigmatisera den våldsutsatta som avvikande och "den andra" (Ekström, 2012). Det är därför viktigt att uppmärksamma hur handlingsplanerna framställer de särskilt utsatta grupperna och vad detta har för konsekvenser.

Gemensamt i handlingsplanerna går det att urskilja olika grupper som nämns vara särskilt sårbara för att utsättas för våld i nära relationer, alltså har en högre risk att utsättas för våld. I tabellen nedan presenteras kommunernas särskilda grupper och vilka grupper som respektive kommun behandlar som särskilt utsatta. Flen nämner inga grupper som särskilt utsatta i sin handlingsplan, resterande av kommunerna behandlar fyra eller fler grupper som särskilt utsatta. En röd tråd vi kan se i samtliga handlingsplaner som beskriver särskilt utsatta grupper är att de alltid innefattar kvinnor. Vissa kommuner nämner även män i några av kategorierna, men vi har dock valt i tabellen att utesluta kön. Detta för att lättare även kunna hitta likheter utöver kön i de grupper som beskrivs.

Kommun	Kommuners särskilda grupper					
	Malmö	Eskilstuna	Södertälje	Luleå	Höganäs	Flen
Funktionsnedsättning	x	x	x	x	x	
Äldre personer	x	x	x	x	x	
Unga personer	x	x		x	x	
Missbruksproblematik	x	x	x	x		
Hemlöshet	x					
Psykisk ohälsa	x	x	x			
Invandrarbakgrund	x	x	x		x	
Ensamstående mammor	x					
HBTQ-personer	x	x	x		x	
Hedersrelaterat våld och förtryck	x	x	x		x	
Prostitution och människohandel	x					

Det vi kan utläsa är att Höganäs och Eskilstuna beskriver de särskilt utsatta grupperna bestående endast av kvinnor, medan Malmö och Södertälje identifierar att de utsatta grupperna kan innefatta både män och kvinnor. Höganäs och Malmö innefattar även i sin definition av särskilt utsatta grupper att grupperna ofta är blandade och överlappar varandra, alltså att samma person kan tillhöra flera särskilt utsatta grupper. Luleå har endast en kort beskrivning av grupper som kan ha svårare att ta emot insatser, men benämner inte dessa som just särskilt utsatta. Eskilstuna och Höganäs beskriver vidare att det finns olika sårbarhetsfaktorer som spelar in utöver de särskilt utsatta grupperna. Dessa sårbarhetsfaktorer är tagna från Socialstyrelsens handbok *Våld: Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld* från 2009. Sårbarhetsfaktorerna som Eskilstuna och Höganäs tar upp i sina handlingsplaner är social och ekonomisk beroende av en närstående eller av samhället, okunnighet om sina rättigheter, konflikt mellan närståendes och andras förväntningar, samt isolering och beroende av sin våldsutövare.

Höganäs har i sin handlingsplan en utförlig beskrivning över sina olika grupper som benämns som särskilt utsatta. Med särskilt utsatta grupper menas alltså att de har en högre risk att bli utsatta för våld. Äldre kvinnor kan vara extra utsatta då de har ett beroende av omgivningen som ofta inkluderar närstående eller boendepersonal. Här nämns att både kvinnor och män i hög ålder har risk att utsättas men att äldre kvinnor ofta utsätts mer upprepat och ofta gällande sexuellt våld. Kvinnor i missbruk är den andra särskilt sårbara gruppen som behandlas. Det nämns att de ofta befinner sig i en livssituation som förstör risken för våld, i kombination med att möjligheterna för att få hjälp och stöd är mindre. Våldet mot kvinnor i missbruk kan alltså döljas och förminskas då våld kan ses som en konsekvens av missbruket. Kvinnor med psykiska eller intellektuella funktionsnedsättningar kan vara särskilt sårbara då de ofta är beroende av andra för att klara sina dagliga sysslor. Kvinnor med utländsk bakgrund har högre risk för att utsättas för våld i nära relationer då de kan ha lägre utbildning, bristande språkkunskaper samt högre risk för isolering. HBTQ-personer kan vara särskilt utsatta på grund av det normbrytande könsuttrycket och att befinna sig i en heteronormativ samhällskontext. Höganäs skriver även att det inte nödvändigtvis behöver finnas gränser

mellan grupper som våldsutsatta tillhör, och att en våldsutsatt kan tillhöra flera olika särskilt utsatta grupper:

“Grupperna är ofta heterogena och överlappar varandra. En och samma kvinna kan beröras av flera omständigheter som inverkar på förhållandet till en närstående våldsutövare.” - Höganäs kommuns handlingsplan, s.6.

Det är alltså viktigt att, även om det är bra att beskriva sårbarhetsfaktorer och belysa grupper som har särskilt stor risk för att bli utsatta, ha en helhetssyn samt ett öppet sinne för att kunna upptäcka och förstå våld i nära relationer.

Tidigare har den våldsutsatta ofta setts som vem som helst, medan det idag är vanligare att se den våldsutsatta som en del av särskilt utsatta grupper. Detta kan innebära att “den andra” konstrueras och jämförs med “den vanliga” som inte utsätts för våld. Det kan också leda till att de särskilt utsatta grupperna ges ansvaret för våldet för att de är underordnade och annorlunda och inte en del av den vanliga befolkningen. Det skapas alltså en avskiljare från den kvinnan som har större risk att utsättas för våld och den “vanliga”, jämställda kvinnan. Här beskrivs alltså inte kvinnan som vem som helst, utan som avvikande. Med normen i den jämställda kvinnan lyfts de andra avvikande grupper ut ur denna bilden (Ekström, 2012). Att alltså avskilja de särskilt utsatta grupperna från den idealiska samhällsmedborgaren, kan ge problematiska utfall när stöd och insatser ska ges från till exempel socialtjänsten (Jarnkvist & Brännström, 2019). Som de flesta gör i sina handlingsplaner, att presentera särskilt utsatta grupper, kan alltså föra med sig negativa konsekvenser istället för vad syftet egentligen är, att uppmärksamma grupperna extra. Det kan alltså skapa en stigmatisering av personerna som tillhör grupperna. Att klassificera personerna med vissa egenskaper och attribut, kan i en aspekt vara mer skadligt än nyttigt. Några av kommunerna framställer också de utsatta grupperna endast bestående av kvinnor, vilket också gör att ett kön konstrueras som svagt och underordnat. Dock att framställa särskilt utsatta grupper, kan exkludera andra “vanliga” kvinnor och män. Detta kan ha effekter för hur arbetet kan komma att se ut, där de grupper som inte belyses i handlingsplanen kanske kan hamna mellan stolarna. Att beskriva särskilt utsatta grupper eller att beskriva ett visst kön som särskilt utsatt kan alltså konstruera bilden av den våldsutsatta som avvikande och även i viss omfattning exkludera dem som inte innefattas. Samtidigt som det kan ses som positivt att uppmärksamma särskilt utsatta grupper som kan behöva extra eller särskilt stöd, kan det lätt konstruera en negativ, stereotyp bild av individ. Det kan också påverka det praktiska sociala arbetet i form av att behov som finns hos de särskilt utsatta grupperna kanske inte uppmärksammas hos de som inte ingår i gruppen och att kommunernas insatser formas utifrån de beskrivna grupperna ovan.

#### **9.4 Insatser och det praktiska arbetet**

Det vi kunna utläsa i handlingsplanerna gällande olika sorters insatser är ett fokus på kompetens och utveckling, insatser till våldsutsatta och våldsutövande, samverkan och till sist det förebyggande och våldspreventiva arbetet. Därför behandlar detta fjärde temat just detta. Nedan analyseras dock endast kunskap, kompetens och utveckling samt stöd och insatser till våldsutsatta och våldsutövande, då detta är konkreta faktorer som påverkar det praktiska sociala arbetet. Vad den våldsutsatta behöver för hjälp är ett komplext problem, däremot finns det ofta ett behov av ett helhetsstöd (Ekström, 2016). Hur insatser presenteras och vem de riktar sig mot, kan påverka det praktiska sociala arbetet när insatserna ska ges till våldsutsatta och våldsutövare. Utifrån aspekten att våldet i handlingsplanerna framställs som antingen *våld i nära relation* eller *mäns våld mot kvinnor* utesluts också vissa personer och målgrupper i stödet.

#### 9.4.1 Kunskap, kompetens och utveckling

Ekström (2016) menar att de reaktioner som den våldsutsatta möter när hen söker hjälp, påverkar hur hen kommer definiera våldet och sin situation. Det spelar också in i om den våldsutsatta kommer söka hjälp igen. Då det är vanligt att den våldsutsatta får möta stereotypiska attityder när hen söker hjälp, vilket kan påverka den våldsutsattas situation, är det viktigt att bemötandet inte bygger på dessa och andra föreställningar. Ett exempel på hur detta kan motverkas är att personerna som möter våldsutsatta har kompetens och kunskap om den våldsutsattas situation samt konsekvenserna av våldet.

Det vi kan utläsa vara gemensamt för insatser gällande kunskapsutveckling och kompetens inom socialtjänsten som kommunernas handlingsplaner presenterar, är vikten av att de professionella har kunskap om våld. Södertälje, Eskilstuna, Luleå, Malmö och Höganäs är överens om att kunskap om våld leder till en bättre förståelse för våldsutsatta vilket i sin tur ger bättre stöd och hjälp i insatserna. Södertälje betonar vikten av att kunna omsätta sin kunskap i det praktiska arbetet, vilket kan bekräftas av Eskilstuna som understryker att ha kunskap om tecken på våldsutsatthet är viktigt. De säger vidare att en stor del i att bromsa utvecklingen av våldet är att kunna ingripa, ställa frågor och lära sig se våldsutsatthet:

“Många våldsutsatta kan ha svårt att berätta om våldet på eget initiativ på grund av rädsla som är kopplad till hot, samt känslor av skuld och skam. Det är därför viktigt att personal inom många typer av verksamheter inom kommunen, som möter våldsutsatta kvinnor/flickor och barn har kunskap om och förmåga att se tecken på våld.” - Eskilstuna kommuns handlingsplan, s.21.

Även Höganäs understryker vikten av att kunna uppmärksamma tecken på våld och utifrån det kunna vidta åtgärder på rätt sätt. Luleå beskriver att den våldsutövande ofta inte tar ansvar för våldet och istället skuldbelägger den våldsutsatta, vilket kräver kunskap för att upptäcka. Ytterligare skriver Luleå att när den våldsutsatta söker hjälp, ska hen känna förtroende och tillit i mötet med socialtjänsten, det vill säga bemötas väl. Malmö beskriver en osäkerhet hos personal gällande att upptäcka våld och våga anmäla. Vidare finns i handlingsplanerna en önskan om metodutveckling för att utveckla de metoder och insatser som finns för våldsutsatta och våldsutövare. Exempel från Malmö lyder:

“Ny forskning om våld i nära relation presenteras kontinuerligt. Personal behöver få del av denna. Genom det kvalificerade arbete som utförs inom olika verksamheter utvecklar personalen också egen kunskap och kompetens som bör tas tillvara.”  
- Malmö stads handlingsplan, s.17.

Höganäs kopplar sina mål om kunskap och utveckling till ett lagstadgat ansvar (3 kap. 3 § SoL) att personalen som möter målgruppen ska ha lämplig kunskap och utbildning i det praktiska arbetet. Flen skriver i sin handlingsplan att alla som kommer i kontakt med socialtjänsten bör bemötas med respekt och att ett professionellt förhållningssätt används. Detta bemötande ska byggas på kunskap om våld. Luleå presenterar i sin handlingsplan att bedömningar som görs av enskilda i socialtjänsten kan riskera att byggas på stereotyper och föreställningar kring till exempel kön och att det därför behövs standardiserade metoder och bedömningsinstrument. Ett exempel på detta presenterar Luleå är FREDA, vilket de skriver är ett standardiserat bedömningsinstrument för våldsutsatta vuxna, som Socialstyrelsen gav ut 2014.

“Fram till 2022 ska socialnämnden arbeta för [...] att personal inom socialförvaltningen som möter våldsutsatta har kunskap om hur man använder sig av FREDA-manualens kortfrågor, beskrivning och farlighetsbedömning.” - Luleå kommuns handlingsplan, s.5.

Andra kommuner som skriver att de använder sig av FREDA är Höganäs och Malmö. Södertälje har när handlingsplanen skrevs också haft för avsikt att börja använda sig av FREDA. Flen har som rutin att alla som kommer i kontakt med socialtjänsten, oavsett ärende, ska genomgå en våldsscreening som består av fem frågor för att upptäcka våld.

Enligt Ekström (2016) är syftet med FREDA att socialarbetare ska kunna ge jämlik hjälp åt alla. En nackdel med att använda manualbaserade risk-och bedömningsinstrument är dock att klienter som har behov som går utanför standardmodellen riskerar att inte uppmärksammas. Verktygen kan inte heller vara anpassade för att passa speciellt utsatta grupper. Därmed kan en diskussion föras kring vikten av att kommunernas standardiserade metoder kompletteras med ett reflekterande tankesätt hos den enskilde socialarbetaren. Då detta kan inkludera alla våldsutsatta personers behov av stöd. Men trots dessa standardiserade bedömningsinstrument som vissa av handlingsplanerna säger att socialarbetare ska använda sig av, är alltid mötet mellan den våldsutsatta och den enskilde socialsekreteraren präglad av åsikter, föreställningar och egna stereotyper precis som vi alla har. Därmed är det av stor vikt att riskbedömningsinstrumentet inte ses som det viktigaste i mötet med den våldsutsatta, utan att detta fullständiggörs med kompetens och kunskap om våld samt ett gott bemötande.

Sammanfattningsvis kan en utläsa att majoriteten av kommunerna betonar vikten av kunskap om våld i nära relationer för att kunna ge adekvata insatser och stöd. Därmed läggs ansvaret på de enskilda professionella att de utarbetade målen som beskrivs i handlingsplanerna följs och utförs på rätt sätt. Vidare kan det tydas ur de flesta handlingsplanerna att ett bra bemötande till den våldsutsatta är viktigt för att kunna ge rätt stöd och hjälp, samt för att den våldsutsatta eventuellt ska vilja söka hjälp igen. Som Luleå nämner i sin handlingsplan är det lätt att den våldsutsatta bemöts av stereotyper och föreställningar, om till exempel kön, som kan påverka motivationen till att söka hjälp igen. Innan har vi diskuterat kring hur den våldsutsatta lätt kan tolkas som det ideala offret (Ljungwald och Svensson, 2007). Detta får också stor påverkan i bemötandet av den enskilda professionella och hur denne förhåller sig i mötet. Samtidigt som en våldsutsatt individ bär på skuld och skam, kan det vara problematiskt att identifiera sig som utsatt. På samma spår är Terrance et al. (2011) som visade på att uppfattningar om våld i nära relationer ofta baseras på stereotyper och könsnormer, detta inkluderar att se kvinnan som svar och undergiven. Om dessa stereotyper inte stämmer in på den våldsutsatta, kan hjälpen och insatserna äventyras och våldet kan bortförklaras. Handlingsplanerna nämner att kunskaper bör tillgodoses av socialtjänsten till deras personal, därmed ligger ansvaret på organisationen att ge utbildning. För att kunna ge ett gott bemötande och erbjuda rätt hjälp till personer som på något sätt är involverade i våld i nära relationer, behövs alltså kunskap om våld. Denna kunskap kan sedan socialarbetare utveckla på sitt eget sätt, för att kunna anpassas till de personer de möter. Den kunskap och kompetens som socialarbetare har, påverkar alltså det praktiska arbetet. Att framställas som “det ideala offret” kan föra med sig negativa konsekvenser i form att den våldsutsatta inte känner igen sig i beskrivningen och bedömningen som görs av socialarbetaren. Därmed är det viktigt att bemöta våldsutsatta på ett bra sätt i kombination med att ha kunskap om vad våld för med sig för konsekvenser och vad våldet egentligen kan orsaka.

#### 9.4.2 Stöd och insatser till våldsutsatta och våldsutövare

Det huvudsakliga arbetet med våldsutsatta och våldsutövare är insatser som riktas direkt till personerna för att förhindra våld eller dämpa konsekvenserna av våldet. Ofta inriktas insatserna till den våldsutsatta. Som vi nämnde under föregående rubrik, skriver kommunerna att de ska använda anpassade och standardiserade riskbedömningsmetoder för att identifiera och screena våldet. Höganäs beskriver att det krävs en helhetssyn när det gäller våld i nära relationer:

“Socialtjänsten har ansvar för att ta ett helhetsgrepp när det gäller frågan om våld i nära relationer och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver.” - Höganäs kommuns handlingsplan, s.8.

Eskilstuna betonar vikten av att ge insatser till våldsutövare, som de benämner som män. Motiveringsarbete med våldsutövare är viktigt för att de ska vilja söka hjälp och kunna förändra sitt beteende. I stödet och insatserna till våldsutövare är huvudfokus på att de ska ta ansvar för våldet och förstå konsekvenserna av sina handlingar. Flen beskriver också att de erbjuder stödsamtal till män som utövar våld och Luleå, Malmö, Flen, Södertälje samt Höganäs ger behandling till våldsutövare. En annan aspekt gällande insatser till våldsutsatta är skyddsåtgärder. Eskilstuna poängterar att den våldsutsattas säkerhet ska stå i centrum och Malmö betonar vikten av att det ur ett säkerhetsperspektiv är den våldsutövande som bör flytta, inte den våldsutsatta. Skyddsinsatser som presenteras är bland annat skyddat boende (Malmö) och skyddade personuppgifter (Höganäs). Informationsinsatser och åtgärder är också betydelsefulla. Malmö, Höganäs, Flen och Södertälje behandlar frågan om information som att den ska finnas på flera språk och vara lättillgänglig för att en så stor del av de våldsutsatta ska få rätt information och stöd. En annan aspekt på hur insatser ska utformas är arbetet med attityder samt föreställningar om jämställdhet och kön. Eskilstuna, Luleå, Höganäs och Malmö framställer insatser som en del i att främja jämställdhet och arbeta med normer och föreställningar i ett led i att minska våldet. Eskilstuna skriver:

“Det handlar om ett jämställdhetsarbete med målet att flickor och pojkar, kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Eskilstuna kommuns arbete mot mäns våld mot kvinnor är tätt sammankopplat med kommunens arbete för jämställdhet, eftersom jämställdhet är en förutsättning för att vi ska nå målet om ett samhälle där mäns våld mot kvinnor har upphört.” - Eskilstuna kommuns handlingsplan, s.7.

Flen är ett exempel på hur insatserna organiseras utifrån kön. De skriver bland annat att det finns samtalsstöd för män som slåss och att skyddat boende kan erbjudas av kvinnojourerna i kommunen. Vidare säger Eskilstuna att arbetet med män och pojkar som utövar våld ska få stöd och behandling. Malmö skriver även dem att deras skyddade boenden främst hanteras av kvinnojourerna i kommunen. Här kan alltså utläsas att insatser för våldsutövare ofta är kopplade till män och att insatser till våldsutsatta ofta är kopplade till kvinnor.

Gemensamt för alla handlingsplaner är att insatser ska utgå från den våldsutsattas behov och att alla som söker sig till kommunen ska få den hjälp som krävs. I enlighet med vad Bacchi (1999) säger, innebär det att handlingsplanen blir ett styrande dokument för hur kommunens arbete bör utformas. Eftersom många av de som arbetar med våldsutsatta inom kommunen kan anses vara gräsrotsbyråkrater, innebär det också att denne ska förhålla sig till många olika aktörer, dels kommunen, staten och organisationen och dels den våldsutsatta klienten (Ljungwald & Svensson, 2007). Det är alltså upp till den enskilde socialarbetaren att tolka

dessa faktorer som hen har att förhålla sig till för bedömning av hur arbetet ska utföras. Andra faktorer som också kan påverka tolkningen är till exempel kunskap och tidigare erfarenheter. Att få möjlighet till rätt och komplett stöd, ligger i den professionellas händer. Hur socialarbetaren definierar våldet och den våldsutsatta situation, kan vara avgörande för vilket stöd som den våldsutsatta erbjuds. Därför spelar också handlingsplanens beskrivning av vilka insatser som ska ges och vem de ska ges till, in. Kommuner som till exempel beskriver att våldsutövare främst är män, exkluderar aspekten av att kvinnor kan vara våldsutövare. Som tidigare nämnts, att till exempel Flen benämnde mannen som våldsutövare och förslög insatser som inriktas på män som slogs, glöms faktorn att kvinnor som våldsutövare också finns och att det inte heller då finns insatser för denna grupp.

Ekström (2017) upptäckte i sin studie hur stor påverkan handlingsutrymmet har för personal inom socialtjänsten och mer specifikt för socialarbetare som möter våldsutsatta. Handlingsutrymmet är stort dels på grund av att socialtjänstlagen är en ramlag och dels att riktlinjer och handlingsplaner är direktiv men inget helt styrande. Dessa utgör alltså både möjligheter och begränsningar i den praktiska sociala arbetet. Det är den enskilda socialarbetaren som i slutet avgör hur arbetet läggs upp och utformas. Att studera handlingsutrymmet som en del i hur det praktiska arbetet utformas, för personer som på ett eller annat sätt är påverkade av våld i nära relationer, är viktigt då den enskilda socialarbetaren har så pass mycket makt att kunna utforma arbetet själv. Även om de flesta kommunernas handlingsplaner betonar vikten av ett gott bemötande och professionellt utformade insatser, kan detta aldrig garanteras genom endast handlingsplaner, då den mänskliga faktorn också alltid spelar in. Handlingsutrymmet spelar alltså in när bedömningar ges för insatser och åtgärder för både våldsutsatta och våldsutövare.

## 9.5 De teoretiska perspektivens betydelse

Utifrån alla de teman vi har presenterat kan vi se hur handlingsplanerna oavsett syfte, insats eller mål har ett fokus på att kön spelar in i arbetet. I det här temat vill vi belysa hur handlingsplanerna förklarar fenomenet våld i nära relationer utifrån teoretiska perspektiv, och vad det har för betydelse i utformningen av handlingsplanerna samt beskrivningar av det praktiska arbetet. Ur det första temat kan vi urskilja hur kommunerna definierar och förklarar våldet. Som vi skrev i kategorin "förklaringar till våld i nära relation" valde alla kommuner att framställa problemet våld i nära relation som orsakat av brist på jämställdhet. Detta kan bekräfta att kommunernas handlingsplaner i grund och botten egentligen utgår från att våld i nära relationer är en fråga om kön och att det är ojämställdhet som orsakar problemet. Därmed urskiljs att kommunerna grundläggande utgår från ett strukturellt perspektiv, då detta perspektiv förklarar våldet som orsakat av könsojämlikhet. Däremot kan vi se i exempelvis Malmös handlingsplan ett försök till att hålla sig könsneutrala, bland annat genom deras beskrivning av målgruppen som handlingsplanen riktar sig emot:

“Målgrupperna för planen är våldsutsatta i nära relation och våldsutövande partner eller ex-partner [...]” - Malmö stads handlingsplan, s.4.

Det blir dock inte konsekvent i handlingsplanerna när ett könsneutralt förhållningssätt presenteras, men att orsaker till våldet sedan förklaras bero på brist på jämställdhet. Vidare i andra temat "framställningar av kön" presenteras framställningen av kön i handlingsplanerna kopplat till hur våldet förklaras. Här uppmärksammas alltså att främst Malmö, Höganäs och Södertälje har ett mer könsneutralt förhållningssätt och därmed använder sig mer av ett systemteoretiskt perspektiv som inkluderar att båda könen kan använda våld i nära relationer. Mellberg (2004) beskriver att systemteorin kopplat till våld i nära relation förklarar våldet

orsakat av obalans i familjens system som sedan kan skapa konflikter och våld. Här kan alltså konflikten och våldet framkallas och utföras av både en kvinna och en man. Flen, Luleå och Eskilstuna har däremot mer beskrivningar av kvinnan som våldsutsatt och mannen som våldsutövare och benämner våldet som *mäns våld mot kvinnor* vilket mer lutar åt ett strukturellt feministiskt perspektiv. Bell & Naugle (2008) beskriver att ett feministiskt strukturellt perspektiv förklarar våld i nära relation som orsakat av könsskillnader och ojämlikhet mellan könen. Könroller förklarar mannen som överordnad och kvinnan som undergiven, vilket påverkar handlingar och attityder i samhället.

Under tredje temat "särskilt utsatta grupper" innefattas, som vi nämnt, kvinnor i alla grupper som kommunerna beskriver vara extra sårbara, medan endast några av grupperna innefattar män. När det så tydligt framhävs att kvinnor överrepresenterat inryms i dessa grupper kan det verka som att kommunerna talar för att våldet bör förstås ur ett strukturellt feministiskt perspektiv. Enligt detta synsätt skriver Bell & Naugle (2008) att maktförhållandet mellan könen kan leda till att våld i nära relationer förekommer, ofta eller alltid utfört av en man. De skriver även att ett fokus på arbetet med våld i nära relationer ska ligga på arbetet med de våldsutövande männen samt beteenden skapade ur ett patriarkaliskt sammanhang. De flesta kommunerna nämner våldsutövare, alltså männen, ur ett strukturellt feministiskt perspektiv, som en målgrupp för deras arbete med våld i nära relationer. Det går dock inte att frångå att fokuset i handlingsplanerna tenderar ligga på själva upptäckandet av våld, samt stöd och insatser till de våldsutsatta. Med det sagt berättar inte detta om hur kommunernas faktiska fördelning i arbetet ser ut.

I det fjärde temat "insatser och det praktiska arbetet" presenteras insatser och utvecklingsmål som kommunerna nämner i sina handlingsplaner. I första kategorin "kunskap, kompetens och utveckling" presenteras kommunernas förslag och mål för bemötande, kompetens och kunskap om våld är. Exempelvis skriver Luleå i sin handlingsplan:

"För att kunna uppfylla socialtjänstlagens krav på stöd och skydd till våldsutsatta och barn som upplevt våld behöver personer som arbetar med enskilda ha kunskap om våld och övergrepp av eller mot närstående, olika gruppers särskilda behov, [...] samt förmåga att omsätta kunskap i det praktiska arbetet." - Luleå kommuns handlingsplan, s.6.

Flera av handlingsplanerna behandlar alltså frågan om rätt bemötande och kunskap om våld. Det inkluderar också frågan om hur stort del handlingsutrymmet påverkar i insatser och stöd som ges. Ekström (2016) skriver att den respons som den våldsutsatta får i processen där hen ska söka hjälp, gör att den våldsutsatta också definierar våldet på det sättet. Att bemötas av stereotypa föreställningar och attityder i mötet med socialtjänsten kan påverka hur stödet utformas till den enskilda. Dessa stereotypiska uppfattningarna kan alltså motverkas om personal och socialarbetare har kompetens och kunskap om våld. Hur påverkan blir utifrån vilket perspektiv som används, kan då variera. Använder sig kommunen av ett systemteoretiskt perspektiv i handlingsplanen, finns det möjlighet för socialarbetaren att tolka våldet i ett brett och inkluderande spektrum. Har däremot handlingsplanen ett strukturellt perspektiv, kan det finnas begränsningar i hur socialarbetaren kan tolka att till exempel en kvinna också kan vara våldsutövare eller en man kan vara våldsutsatt. Alltså har kommunens förklaringar och val av perspektiv påverkan på arbetet. Såklart baseras socialarbetarens kompetens och kunskap om våldet också på andra faktorer såsom utbildningar, kurser och medhavd erfarenhet och kunskap.

Det som sammanfattningsvis kan utläsa från handlingsplanerna ur en teoretiskt utgångspunkt, gällande vilka perspektiv de väljer att använda för att förklara våld i nära relation, är att de flesta kommunerna försöker förhålla sig könsneutrala och förklara våldet utifrån antingen endast det systemteoretiska perspektivet, eller en blandning mellan systemteori och feministiskt strukturellt perspektiv. Däremot förklarar Eskilstuna och Flen främst våldet ur ett feministiskt strukturellt perspektiv, vilket bland annat kan utläsas genom deras användning av begreppet *mäns våld mot kvinnor*. Det en dock kan se i handlingsplanerna som främst förklarar våldet ur ett systemteoretiskt perspektiv, är att det ofta finns delar eller meningar som hänvisas till ett strukturellt feministiskt perspektiv. Bland annat i deras förklaringar att den främsta orsaken till våld i nära relation är bristen på jämställdhet och att det vanligaste våldet är mäns våld mot kvinnor.

## 10. DISKUSSION

Vårt huvudsakliga syfte med uppsatsen var att undersöka hur kommunerna framställer förklaringar till våld i nära relationer, samt hur den våldsutsatta och den våldsutövande tillskrivs åt ett visst kön. Det vi kunnat utläsa är att det finns skillnader i hur kommuner förklarar våldet som också ger resultat i att de kopplar ett visst kön till en viss roll i våldet. De kommuner som använder sig av en mer strukturell feministisk förklaring till våldet, och då ofta även använder begreppet *mäns våld mot kvinnor* i sina handlingsplaner, tenderar således att beskriva kvinnan som den våldsutsatta och mannen som våldsutövaren. De kommuner som däremot har ett mer köns neutralt förhållningssätt i sina beskrivningar och använder begreppet *våld i nära relationer* kopplar inte ett visst kön till en viss roll. De har också en annan förklaring till våldet som mer går i led med hur det systemteoretiska perspektivet förklarar våldet, det vill säga som en konflikt där både kvinnan och mannen kan vara utsatt och förövare. Detta leder oss in på vårt andra syfte som var att undersöka hur dessa framställningar påverkade det praktiska arbetet med våld i nära relationer. Konsekvenser av att framställa våldet som *mäns våld mot kvinnor* blir bland annat att vissa grupper på ett mer självklart sätt får ta del av insatser för våldsutsatta. Även kommuner med ett mer köns neutralt synsätt på våldet har beskrivningar av grupper som är särskilt utsatta, där kvinnor är överrepresenterade. Det går därmed att uppmärksamgöra att den våldsutsatta, upprepande i alla handlingsplaner oberoende av vilket perspektiv de använder sig av, antas vara en kvinna.

Det vi kan utläsa i vårt resultat-och analysavsnitt över de kommuner vi studerat, så kan det alltså finnas en risk för att männen glöms bort som våldsutsatta. Forskningen vi tittat på visar att män också utsätts för våld i nära relation, trots detta inkluderas männen inte i handlingsplanerna på det sätt som kvinnor gör (Mattsson, 2011). Att inte män inkluderas som den typiska våldsutsatta kan också leda till en skam att anmäla våldet, då en ses som extra avvikande. Alltså kan exkluderingen av män i samhällets bild av den våldsutsatta även skapa ett mörkertal av män som försvinner i statistiken. Även i handlingsplanernas beskrivningar av särskilt utsatta kunde vi se ett stort fokus på kvinnor i grupperna som nämndes. På så sätt exkluderas även männen här. Till exempel nämns den missbrukande kvinnan som särskilt utsatt, vilket kan leda till att den missbrukande mannen glöms bort. Förutom män kan även andra våldsutsatta som inte benämns i de särskilt utsatta grupperna riskera att förbises i arbetet med våld i nära relationer.

En annan sak vi kan utläsa när vi läst handlingsplanerna och analyserat i förhållande till den tidigare forskningen är att socialtjänstens organisering har påverkan på det praktiska arbetet

med våld i nära relationer. Handlingsplanerna beskriver till viss del hur arbetet med våld i nära relationer bör se ut genom att beskriva insatser, förklaringar till våldet och organisatoriska mål med arbetet. Däremot spelar också faktorn kring hur socialtjänstens organisatoriska uppbyggnad ser ut in. Standardiserade bedömningsinstrument och specialiserade enheter som beskrivs i handlingsplanerna är exempel på organisatoriska faktorer som kan påverka arbetet. En annan faktor vi funderat över under uppsatsen gång är hur styrande handlingsplanerna som finns på kommunernas hemsida faktiskt är i det praktiska arbetet. Förmodligen finns det andra styrdokument och beskrivningar över hur enskilda socialarbetare bör arbeta med våldsutsatta och våldsutövare, men att dessa inte finns tillgängliga online. Därmed kan tillförlitligheten på de handlingsplaner vi studerat ifrågasättas, då vi egentligen inte kan veta hur dessa handlingsplaner används på riktigt. Det är också en fråga om vem handlingsplanerna riktar sig till och om de finns på kommunernas hemsida för att visa utåt att de arbetar med våld i nära relationer, eller om det faktiskt är de riktlinjer som används på socialtjänsten. På grund av detta kan vi endast dra slutsatser baserade på hur arbetet hade kunnat påverkas om det är dessa handlingsplaner som socialtjänsterna använder i sitt arbete i kommunerna.

Det hade varit intressant att studera hur dessa handlingsplaner faktiskt inkluderas i det praktiska arbetet och hur de används på socialtjänsten. Även att få en inblick i hur kommuner utan tillgängliga handlingsplaner arbetar, då vi i början av arbetet märkte att många kommuner saknade detta. Genom att göra till exempel intervjuer på socialkontoren skulle detta kunna undersökas. Det skulle därmed kunna undersökas hur socialarbetare själva har möjlighet att använda sig av handlingsplanerna och hur stor del i arbetet med våld i nära relationer dessa handlingsplaner utgör. Vidare forskning på området anser vi bör ske, för att synliggöra att alla kan drabbas och att det därmed är ett samhällsligt problem. I enlighet med vad alla handlingsplaner har som huvudsakligt mål, bör det samhällsliga arbetet med att utveckla medvetenhet, förebyggande och stöd för våld i nära relationer talas för så länge våldet existerar.

## 11. REFERENSLISTA

- Alvehus, J (2013) *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber.
- Bacchi, C & Eveline, J (2010) Approaches to gender mainstreaming: What's the problem represented to be? Bacchi, C & Eveline, J (red.) *Mainstreaming Politics - gendering practices and feminist theory*. University of Adelaide Press.
- Bacchi, C. (1999). *Women, policy and politics. The construction of policy problems*. [Elektronisk bok]. Hämtad från: [https://books.google.se/books?id=WjLjlo\\_UJUUC&hl=sv&source=gbs\\_ViewAPI&printsec=f\\_rontcover&redir\\_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.se/books?id=WjLjlo_UJUUC&hl=sv&source=gbs_ViewAPI&printsec=f_rontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
- Bell, J (2014) *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Bell, K & Naugle A (2008) Intimate partner violence theoretical considerations: Moving
- Brottsförebyggande rådet (2020) Våld i nära relationer. <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html> (Hämtad: 2020-04-02).
- Bryman, A (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Corwyn, R & Bradley, R (2005) Socioeconomic status and childhood externalizing behaviors - a structural equation framework. I: Bengtson, V (red.). *Sourcebook of family theory and research*. Sage Publications. [Elektronisk bok]. Hämtad från: <https://eds-b-ebscobhost-com.proxy.mau.se/eds/ebookviewer/ebook/bmx1YmtfXzQ2NzEzMI9fQU41?sid=47cd01f0-ccc4-4ef7-9ae8-e36f19795dd7@pdc-v-sessmgr01&vid=2&format=EB&rid=1>.
- Dutton, D (1994) Patriarchy and wife assault: the ecological fallacy. *Violence and Victims*, volume 9 (2): 167-182.
- Ekström, V (2012) Inte bara kvinna. Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd - konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck. *Retfærd*, 35 (3/138): 51-68. Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Ekström, V (2014) Violence against women : social services support during legal proceedings. *European Journal of Social Work*, volume 18 (5), 661–674.
- Ekström, V. (2016). *Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Avhandling. Linköping: LiU tryck.
- Ekström, V (2017) Negotiating and justifying social services' support for female victims of domestic violence. *Nordic social work research*, volume 7 (1): 18-29.
- Ferraro, K (2006) *Neither angels nor demons: women, crime and victimization*. [Elektronisk bok]. Hämtad från: [https://search-ebscobhost-com.proxy.mau.se/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1098965&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp\\_Cover](https://search-ebscobhost-com.proxy.mau.se/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1098965&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_Cover).

- FN (2008) *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*. Svenska FN-förbundet.
- Graneheim, U.H & Lundman, B (2004) Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, volume 24 (2): 105-112.
- Heise, L (1998) Violence against women - an integrated, ecological framework. *Violence against women*, volume 4 (3): 262-290.
- Holmberg C, Enander V, Lindgren A-L (2015) Ett litet ord betyder så mycket – Alliansregeringen, Handlingsplanen och betydelseförskjutningar av begreppet mäns våld mot kvinnor. *Sociologisk forskning*, 52 (3): 257-278.
- Hsieh, H-F & Shannon, S (2005) Three approaches to Qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, volume 15 (9): 1277-1288.
- Isdal, P (2001) *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia förlag.
- Johnson, P (2006) Conflict and control - Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence against women*, volume 12 (11): 1003-1018.
- Ljungwald, C & Svensson, K (2007) Crime Victims and the Social Services: Social Workers' Viewpoint. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, volume 8 (2): 138-156.
- Mattsson, T. (2011) Våldets komplexitet och gamla paradig. Om utmaningar och svårigheter i arbetet med våld i nära relationer. (Meddelande från Socialhögskolan; Vol. 2011, Nr. 5).
- Mellberg, Nea (2004) Mäns våld mot kvinnor: synliga mödrar och osynliga barn. Uppsala, Uppsala universitet avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning.
- Murray, S & Powell, A (2009) "What's the problem?" Australian Public Policy Constructions of Domestic and Family Violence. *Violence against women*, volume 15 (5): 532-552.
- Nationellt centrum för kvinnofrid (2014) *Våld och hälsa - en befolkningsundersökning om kvinnor och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. NCK-rapport 2014:1. Uppsala universitet: Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK.
- OHCHR (1993) Declaration on the Elimination of Violence against Women.  
<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ViolenceAgainstWomen.aspx>  
(Hämtad: 2020-05-03).
- SFS 2001:453. Socialtjänstlag.
- Socialstyrelsen (2016) *Våld - handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2019) *Våld i nära relationer*. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/> (Hämtad: 2020-04-05).

SOSFS 2014:4. *Våld i nära relationer*. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/foreskrifter-och-allmanna-rad/2014-5-7.pdf>, 2020-04-10.

SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*. Slutbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor.

Sveriges Kommuner och Landsting (2006) *En kunskapsöversikt - Mäns våld mot kvinnor i nära relationer*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Terrance C, Plumm K, Thomas S (2011) Perceptions of domestic violence in heterosexual relationships: impact of victim gender and history of response. *Partner Abuse*, volume 2 (2): 208-218.

UN (1993) *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. Hämtad från: [https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.21\\_declaration%20elimination%20vaw.pdf](https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf), 2020-05-27.

Vetenskapsrådet (u.å) *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, 2020-05-10.

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Hämtad från: [https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed\\_VR\\_2017.pdf](https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf), 2020-04-02.

Watt Boolsen, M (2007) *Kvalitativa analyser*. Malmö: Gleerups.

Wemrell M, Stjernlöf S, Aenishänslin J, Lila M, Gracia E, Ivert A-K (2019) Towards understanding the Nordic paradox: A review of qualitative interview studies on intimate partner violence against women (IPVAW) in Sweden. *Sociology Compass*, 2019;13:e12699.

## 12. BILAGA 1

### 12.1 Länkar till kommunernas handlingsplaner

Malmö stads handlingsplan:

<https://malmo.se/download/18.6fb145de1521ab79c0a280a2/1491300283242/20160205%20Ny%20plan%20f%C3%B6r%20kvinnofrid%20och%20mot%20v%C3%A5ld%20i%20n%C3%A4ra%20relation.pdf>

Luleå kommuns handlingsplan:

<https://www.lulea.se/download/18.50a76dcc15fc18be8c4356/1510820118639/Plan+mot+v%C3%A5ld+i+n%C3%A4ra+relation+2016-2022+2016-08-30.pdf>

Eskilstuna kommuns handlingsplan:

<https://www.eskilstuna.se/download/18.369be3c31580a19562d1b5d7/1477665024518/Handlingsplan%20-%20En%20FriStad%20f%C3%B6r%20kvinnor%202015-2017%20original%20layoutad.pdf>

Flen kommuns handlingsplan:

[https://flen.se/nedladdning/forfattningssamling/planer\\_och\\_program/planer/Handlingsplan-mot-vald-i-nara-relation.pdf](https://flen.se/nedladdning/forfattningssamling/planer_och_program/planer/Handlingsplan-mot-vald-i-nara-relation.pdf)

Höganäs kommuns handlingsplan:

<https://www.hoganas.se/globalassets/documents/invanare/omsorg-och-hjalp/processer-riktlinjer-och-rutiner/rutiner-sol-och--lss/vald-i-nara-relationer/plan-vald-i-nara-relation-2019-2021.pdf>

Södertälje kommuns handlingsplan:

<https://www.sodertalje.se/globalassets/styrande-dokument/handlingsplan-mot-vald-i-nara-relation.pdf>